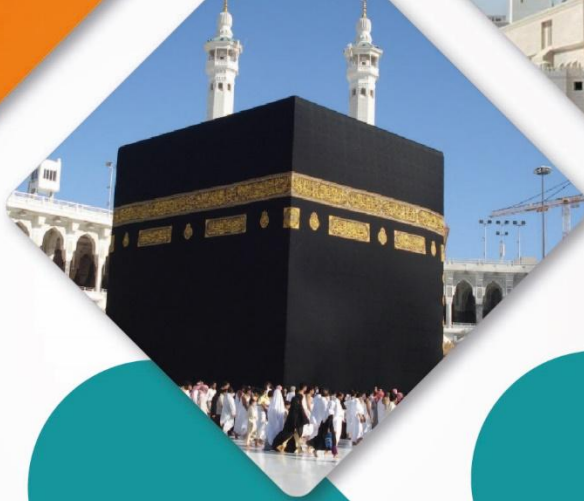

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِنَّمَا إِلَهُ الْإِسْلَامُ اللَّهُ
وَأَبُو بَكْرٍ سَيِّدُ الْمُرْسَلِينَ

SUUDİ ARABİSTAN

SUUDİ ARABİSTAN'DAKİ İSLAMİ HAREKETLER

HAZİRAN 2019
İSTANBUL

SDAM
STRATEJİ DÜŞÜNCE VE ANALİZ MERKEZİ

SUUDİ ARABİSTAN'DAKİ İSLÂMÎ HAREKETLER

DR. ABDULKADİR TURAN- MEDENİ TAŞ

Suudi Arabistan'daki İslâmî Hareketler

Hazırlayan: Dr. Abdulkadir Turan, Medeni Taş.

Tashih ve Eklemeler: Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi

Tasarım: Ömer Polat

SDAM, Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi

İstanbul 2019

sdam.org.tr

Bu yayının hakları SDAM Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi'ne aittir. Bu yayın SDAM'ın izni olmaksızın yayınlanamaz ve çoğaltılamaz. Ancak kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

İçindekiler

1. SUUDİ ARABİSTAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER	6
1.1. Suudi Arabistan: Coğrafi, Demografik ve İdari Yapı.....	6
1.2. Suudi Arabistan'da Tarihi Arka Plan ve Siyasi Süreç.....	7
2. SUUDİ ARABİSTAN VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ	15
3. SUUDİ ARABİSTAN'DAKİ İSLÂMÎ HAREKETLER	18
3.1. Vehhabilik	18
3.2. Sahve.....	22
3.3. Sururî Hareketi	28
3.4. Suudi Arabistan'da Şii Hareketler	30
3.5. Suudi Arabistan'ın Şii Politikası	32
3.6. İslamî Hareketlere Düşman Bir Hareket: Medhaliler.....	33
4. SUUDİ ARABİSTAN'IN İSLAMÎ HAREKETLER SİYASETİ	36
4.1. İzleme Dönemi	36
4.2. Olumlu Görünen Olumsuz Müdahale Dönemi	37
4.3. Açık Düşmanlık Dönemi.....	39
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	42

1. SUUDİ ARABİSTAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Suudi Arabistan: Coğrafi, Demografik ve İdari Yapı

Kuzeyinde Ürdün, Irak ve Kuveyt , doğusunda Basra körfezi, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri, güneyinde Yemen, güneydoğusunda Umman ve batısında Kızıldeniz'in bulunduğu ülkenin resmi adı Suudi Arabistan Krallığı (el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Suudiyye)'dir. Başkenti Riyad'tır. Müslümanlar için büyük bir önem arz eden Mekke ve Medine ile Cidde, Demmam, Taif, Tebuk, Büreyde, Müberrez Suudi Arabistan'ın önemli şehirlerindedir.

Suudi Arabistan, genelde batıdan doğuya doğru alçalan ve büyük bölümü çöllerle kaplı olan bir plato görünümündedir. Ülkede yüksek sıcaklık ve buharlaşmanın etkisiyle yarı kurak ve kurak iklim şartları hüküm sürer. Ülkenin su ihtiyacı yer altı sularıyla ve artırılmış deniz suyundan karşılanmaktadır.

Ülkenin nüfusu 32,9 milyondur. Suudi Arabistan nüfusunun % 90'ını Araplar, kalan % 10'luk bölümünü ise Afrika ve Asya kökenliler oluşturuyor. Resmi dili Arapça olan Suudi Arabistan nüfusunun tamamı Müslüman'dır. Ülkede Vehhabi mezhebi baskın bir şekilde kendini hissettirmektedir. Doğu bölgelerde kapalı bir şekilde kendi geleneklerini sürdüren Şii'lerin varlığı da söz konusudur.

Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık % 25'ine sahip olan Suudi Arabistan, önceleri göçebe kabilelerin yaşadığı fakir bir çöl ülkesi iken 1939'dan itibaren petrol yataklarının işletmeye açılmasıyla Ortadoğu ve dünya dengeleri açısından büyük önem kazandı ve güçlü bir ekonomik yapıya kavuştu. Ülkenin en büyük limanı ve dışarıyla bağlantı noktası Cidde'dir. Suudi Arabistan'a hac ve umre için gelen ziyaretçiler önemli bir turizm potansiyeli oluşturur ve ülkeye büyük gelir sağlar.

Tarım alanları yüzölçümünün ancak %3'ü kadardır ve vahalarla yer altı suyu bakımından zengin olan yerlerden meydana gelir. Başlıca kültür bitkileri tahıl, hurma ve

kahvedir. Şehirlerin çevresindeki sulanabilen alanların bir kısmında sebze ve meyveler yetiştirilirse de üretim iç tüketimi karşılamaz.¹

El-Suud ailesi tarafından monarşi ile yönetilen ülkede kral, devlet ve hükümet başkanı olarak görev yapıyor. Hükümet fonksiyonları, tamamı kral tarafından atanan bakanlar kurulu aracılığıyla yürütülüyor. 150 üyeli Şura Meclisi, yasama çalışmalarında rol alıyor ancak yasalarla ilgili son sözü kral söylüyor. Suudi Arabistan, 1932'den bu yana El Suud ailesi tarafından yönetiliyor. Aynı zamanda başkomutan olarak görev yapan kral, kendisine idari işlerde yardım etmesi ve tahta varis olması için bir veliaht prens atıyor.

Eğitim ve Öğretimin her düzeyde erkek ve kızlara ayrı ayrı verildiği ülkede, ilk ve orta öğrenim düzeyindeki erkek öğrencilerin devam ettiği okullar Eğitim Bakanlığı'na, kız okulları Kız Eğitimi Bakanlığı'na bağlıdır. Ülkede her düzeyde eğitim kurumu bulunmasına rağmen kızların gidebileceği dallar

eğitim ve sağlık gibi alanlarla sınırlı tutulmaktadır. Meslekî ve teknik okullar için ayrı bir kuruluş bulunmakla birlikte bu okullar ülke ihtiyacını karşılayacak nitelikte değildir. Ayrıca Muhammed b. Suûd Üniversitesi'nin denetiminde ülke çapında eğitim veren fen liseleri bulunmaktadır. Suudi Arabistan'da ilk üniversite 1957'de Melik Suûd adıyla açıldı, bunu 1961'de Medine'de kurulan İslâm Üniversitesi takip etti. 1974'te İmam Muhammed b. Suûd İslâm Üniversitesi, 1975'te Melik Fahd Petrol Üniversitesi, 1981'de Mekke'de Ümmü'l-kurâ Üniversitesi açıldı. Kız Öğrenim Yüksek Bakanlığı'nın denetiminde bu üniversitelere bağlı, kızlara ait fakülteler de bulunmaktadır. Ayrıca binlerce öğrenci burslu olarak yurt dışına gönderilmektedir.²

1.2. Suudi Arabistan'da Tarihi Arka Plan ve Siyasi Süreç

Müslümanların hac farızasını yerine getirmek için ziyaret etmeleri gereken Mekke ve Medine şehirleri Suudi Arabistan sınırları içerisinde yer almaktadır. Tarih içerisinde kurulmuş

¹ DİA, "Suudi Arabistan (Fiziki ve Beşeri Coğrafya)", Diyanet İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul 2009, cilt:37, s.581-584.

² DİA, "Suudi Arabistan (Tarih)", Diyanet İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul 2009, cilt:37, s.581-584.

olup Müslümanlar için önem atfedilen birçok devletin, bu ülkenin sınırları içerisinde yaşamış olmaları ayrıca önemlidir.

Tarihte yaşamış olan Müslüman devletler ve bu bölgede yer alan Kutsal şehirler (Mekke-Medine) bu ülkenin tarihi ve siyasi sürecini etkileyen başat unsurlar olmuştur. Bu bağlamda mesele irdelendiğinde Suudi Arabistan'ın özelde İslam dünyasını, genelde tüm dünyayı etkileyen bir yönü her zaman olmuştur. Ayrıca bu İslami zemin bölgedeki siyasi ve toplumsal oluşumları da etkilemiş ve bu oluşumlara kendi rengini vermiştir.

Kurak Arap Yarımadasında binlerce yıl merkezi bir yönetim ve devlet kurulamadı. Bu durumun başlıca sebeplerinin başında; kabileci anlayış ve göçebe yaşam şekli gelmektedir. Hz Muhammed (s.a.v)'in dünyaya teşrihi ve Medine İslam Devletini kurması, Arabistan için bir dönüm noktası olmuştur. İslam dini ve Peygamberi ile beraber bölge büyük bir önem kazanmıştır. Arap yarım adasından tüm dünyaya yayılan İslam dininin uzun yıllar merkezi olmuştur Suudi Arabistan toprakları.

Suudi Arabistan'ın hükmettiği topraklar, Raşid Halifeler döneminden sonra Emeviler, Abbasîler, zaman zaman Fâtımîler, ardından Zengîler, Eyyûbîler ve Memluklar tarafından yönetildi. Bölge, Yavuz Sultan Selim'in 1516'da Memlûklara karşı kazandığı Mercidabık Savaşı ile Osmanlı hâkimiyetine geçti ve I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar resmen Osmanlı Devleti'nde kaldı. Ancak 18. yüzyılın ortalarından hemen sonra, bugün yönetimi elinde bulunduran İbn Suud ailesi, bağımsız bir emirlik gibi hareket ederek dönem dönem Osmanlı hâkimiyet alanını sınırlandırdı.

İbn Suud ailesi Necid Çölü Araplarından. Aile, kendisini Bekr b. Vail'in kabilelerinden Beni Hanife Araplarına dayandırır. Suudi Arabistan'ın kuruluşundan önce aile, Necid Çölü'nde Dir'eye emirliğini elinde bulunduruyordu ve Necid Çölü Arapları üzerinde geniş bir etkiye sahipti. Hanbelî mezhebine mensup Necid Çölü Arapları, Osmanlı tarafından kontrol altına alınamayan topluluklardandı.³

Suud kaynakları, Suudi Arabistan'ın devletleşme sürecini Vehhâbiliğin öncüsü Muhammed b. Abdülvehhâb'ın ortaya çıkışı ile başlatır ve Suudi devletinin başlangıç noktası olarak Muhammed b. Abdülvehhâb ile Muhammed İbn Suud arasında 1744'te gerçekleşen Dir'eye İttifakı'nı alırlar.⁴

³ Faysal b. Maş'al b. Suud b. Abdülaziz, Muhtasarı Tarihi'd-Devleti's-Suudiyye, yayınevi ve tarih yok, s. 25.

⁴ Faysal b. Maş'al, s. 25-27; Emin Said, Tarihu'd-Devleti's-Suudiyye, Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Cilt: 1, s. 35-40.

Tarihi kaynaklar; adına "Krallık" veya "Emirlik" denilen kronolojik olarak üç Suudi devletinin varlığından bahsederler. Bunlar; I. Suudi Krallığı/Emirliği, II. Suudi Krallığı/Emirliği ve günümüzdeki mevcut Suudi Arabistan Krallığı'dır.

Muhammed b. Abdülvehhâb

I. Suud Krallığı 1760-1770 yıllarında Muhammed b. Suud eliyle şekillenmeye başlamıştı. Bu Krallık 1815'lere kadar, Osmanlı Sultanı'nın talebiyle Muhammed Ali Paşa'nın askerleri bölgeye gelip Krallığı yıkana kadar ayakta kaldı. 1. Krallıkta siyaseti ve yönetimi temsil eden aile olan Suud hanedanı ile Vehhâbiliğin kurucusu Muhammed b. Abdülvehhâb arasında bir ittifak vardı.

I. Suud Emirliğinin önünü açan Dir'îye İttifakı müzakerelerinde Muhammed İbn Suud, Muhammed b. Abdülvehhâb'ın önüne;

- Ona tabi olmaları durumunda ele geçirecekleri yerleri onlardan almama ve onların yerine bir başkasını getirmeme,

- Dir'îye halkından alınan ürün haracına engel olmama

koşullarını koymuştur. Buna karşılık Muhammed b. Abdülvehhâb, birinci koşul için "Uzat elini kanım kanınladır, yıkımım yıkımınıdır"; ikinci koşul için ise "Umulur ki Allah sana fütihatlar nasip eder de o haraçtan daha hayırlısına erişirsin" cevabını vermiştir.⁵ Bu sözleşmeyle Muhammed b. Abdülvehhâb, Vehhâbiliğin siyasi liderliğini İbn Suud ailesine bırakırken onlara Vehhâbilik kimliği üzerinden Arabistan'ı ele geçirme hedefini de vermiştir. Söz konusu ittifaktan sonra İbn Suud ailesinin diğer kabileleri hâkimiyet altına alması ve Hicaz'ı ele geçirmeye çalışmasıyla Vehhâbilik, Arabistan Yarımadası'nda Osmanlı Devleti ve dolayısıyla İslam

Abdülaziz bin Suud

⁵ Emin Said, Cilt: 1, s. 40.

âlemi için bir sorun hâline gelmiştir. Batı ile savaş hâlinde olan Osmanlı, Vehhâbî sorununu Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'ya havale etmiştir. I. Suud Krallığı, Mısır valisi Mehmet Ali Paşa tarafından yıkılmıştır.⁶

Osmanlılar, bir türlü uzlaşamadıkları İbn Suud ailesine karşı Al-i Reşid ailesini desteklediler; Al-i Reşid'in alanı genişledikçe İbn Suud ailesinin alanı daraldı. Ancak İbn Suud ailesinin Vehhabilikten aldığı ideolojik destek, buna karşılık Al-i Reşid ailesinin salt iktidar talebinde görünmesi İbn Suud için yeniden toparlanma imkânını güçlendirdi. Ancak İbn Suud ailesi içindeki çatışmalar, ailenin önünde önemli bir sorun teşkil etti.

İbn Suud ailesi, 1765'te (1178) Abdülazîz bin Suud liderliğinde toparlandı. Suud tarihinde biat edilen ilk velihat olarak da bilinen Abdülazîz, kısa bir süre içinde Necd ve Hicaz bölgesini savaş alanına çevirdi.

Abdülaziz, 1768-1769'de (1182) Riyad'a beş kilometre uzaklıktaki el-Kesim bölgesine uzandı; ticaret ehli ve biniciliğiyle ünlü bölgeyi dört yıla yayılan bir savaştan sonra ele geçirerek hâkimiyet alanını genişletti.⁷ Hicaz'ı ve hatta kısmen Yemen'i baştanbaşa savaşa boğdu, kan dökerek Orta ve Güney Arabistan'ın en önemli gücü hâline geldi.

Abdülaziz, bu şekilde güçlendikten sonra Osmanlı hâkimiyetindeki Irak'a uzandı, Irak halkına yönelik baskınlar düzenleyerek⁸ bölgeyi anarşizme boğdu. Bağdat Valisi Süleyman Paşa'nın karşı önlemlerine rağmen Abdülaziz, 1802'de (1216) Kербela'ya baskın düzenleyerek Şiiilerin mescitlerini tahrip etti, kadın ve çocuklarını esir alıp Necd'e götürdü.⁹

Abdülaziz, 1803'te (1218) bir Kürt dervişi tarafından öldürülünce¹⁰ yerine, veliahdı oğlu Suud geçti. Onunla birlikte İbn Suud ailesinin ikinci hâkimiyet evresinin altın çağı başladı. Suud, iş başına geçtikten hemen sonra Irak'ın özellikle Basra bölgesine yönelik savaş başlattı, aynı anda savaşı Hicaz bölgesine de yaydı, Mekke Şerifi Galib'i yenerek Mekke ve Medine'yi istila ederek Medine halkından zorla biat aldı. Abdülaziz, Hicaz'ı istila ettikten sonra Yemen, Suriye ve Körfez kıyılarına yöneldi,¹¹ baskın ve yağma saldırılarıyla neredeyse tüm Arabistan'ı Karamati vakasından o yana en büyük terörizmle karşı karşıya bıraktı. Onun bu faaliyetleri sırasında Osmanlı Mısır'ı Fransızlara bırakma tehdidiyle karşı karşıya kalırken

⁶ Faysal b. Maş'al, s. 35-37.

⁷ Emin Said, Tarihü'd-Devleti's-Suudiyye, Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Cilt: 1, s. 55-57.

⁸ Emin Said, Cilt: 1, s. 60-61.

⁹ Emin Said, Cilt: 1, s. 61-62.

¹⁰ Abdülaziz, Musul'un İmadîye Kürtlerinden Osman adındaki takva ehli bir derviş tarafından hançerle öldürülmüş; olayda bu derviş de linç edilerek şehid edilmiştir (Emin Said, Cilt: 1, s. 73-74).

¹¹ Emin Said, Cilt: 1, s. 77-88.

İngilizler de Arabistan'ın doğusunda, bugünkü Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn çevresinde etki alanlarını genişlettiler.

Suud, 1814'te (1229) öldüğünde İngilizlerle kurduğu ilişkiyle dış güçlerin etkilerini İslam âleminin merkezine taşımış; İngilizler ve Fransızlarla haberleşmiş, özellikle İngilizlerin desteğini almış; İngilizlerin Hindistan'daki varlıkları üzerinden Arap Yarımadası'na Suudiler lehine müdahil olmaya başlamışlardı.¹²

Osmanlı, Hicaz'ı Tosun Paşa'nın komutasındaki Mısır kuvvetleri üzerinden Suud'un ölümünden bir yıl önce Vehhabilerden arındırdı, Tosun Paşa'nın ardından İbrahim Paşa bölgeye yöneldi, Suud ailesinin önde gelenlerini öldürerek ve bütün mallarını müsadere ederek aileye en ağır darbeyi vurdu.¹³ Osmanlı'nın bu harekâtı aynı zamanda Suud ailesi içinde de çatışmaya yol açtı.

Suud ailesi içindeki çatışmalar, 1820'li yılların başında bütün Necd bölgesini bir kez daha kan içinde bıraktı¹⁴. İbn Suud ailesi içindeki çatışma nihayetinde İmam Türkî bin Abdullah'ın Emir Meşarî bin Suud ve oğluna galip gelip onları idam etmesiyle Türkî bin Abdullah'ın galibiyetiyle sonuçlandı. Türkî bin Abdullah, bu galibiyetten sonra Vehhabi Ensari'nı etrafında topladı; Dir'ıye'den Riyad'a kadar olan bölgeyi hâkimiyetine aldı ve yeni Suudi devletinin temelini attı.¹⁵ Ama kendisi de 1834'de (1249) amca çocukları Meşari ailesi tarafından öldürüldü.¹⁶

Kuruluşu 1824 yılı olarak kabul edilen II. Suudi devletinin kurucusu kabul edilen ve bugünkü Suud Kraliyet ailesinin atası olan et-Türkî de İngilizlerle çok yönlü ilişkiler geliştirmiştir.¹⁷

II. Suud Krallığı, Beni Suud'un bitmeyen iç çatışmalarından Al-i Reşid (Reşidîler) ailesinin istifade etmesi ve nihayetinde Riyad'ı ele geçirmesiyle tarihe karıştı.¹⁸

III. Suudi Krallığı ise bugünkü Suudi Kralı Selman'ın babası Abdülaziz tarafından kurulmuştur. 1880'de Riyad'da doğan Abdülaziz, Faysal et-Türkî'nin oğullarından Abdurrahman'ın oğludur.

¹² Emin Said, Cilt: 1, s. 104-108.

¹³ Emin Said, Cilt: 1, s. 128.

¹⁴ Emin Said, Cilt: 1, s. 132-140.

¹⁵ Faysal b. Maş'al, s. 46

¹⁶ Emin Said, Cilt: 1, s. 141.

¹⁷ Emin Said, Cilt: 1, s. 143-144.

¹⁸ Faysal b. Maş'al, s. 25; Emin Said, Cilt: 1, s. 65-67.

Abdülaziz, henüz 1891’de Hâil Emîri Muhammed İbnü’r-Reşîd ve kabilelerinin Riyad’ı işgal etmeleri üzerine babası ile beraber Kuveyt’e sığındı. Abdülaziz’in babası Osmanlılarla birlikte İngilizlerle de ilişkisi bilinen Kuveyt emirleri tarafından himaye edilip korundu. Abdülaziz, bir güce ulaştıktan sonra Riyad'a bir gece baskını yaparak şehri ele geçirdi; Osmanlıya bağlı Reşidilerin Riyad valisini öldürdü.

Vehhabilerle yeniden ittifak yapan Abdülaziz bölgede önemli bir güce ulaştı. İlk iki krallık/emirlik döneminde Suudi ailesine biatlı kabileler Abdülazîz'e tekrardan biat tazelediler. Vehhabi din adamları ve müftülerle, kabilelere Vehhabilik fikriyatını yaymak suretiyle davet ve irşat faaliyeti yaptı. Böylece dini yönü kullanıp kabileleri kendi kontrolü altına almış oldu. Abdülazîz böylece dini ve siyasi güç sahiplerini etrafında toplayarak Arabistan coğrafyasında yayılcı bir politika izledi.

Suud ailesi yayılcı siyasetini sürdürürken İngiltere vb. dış güçlerden doğrudan ve dolaylı olarak yardım almışlardır. İngilizlerin himayesinde olan Kuveyt Emiri Mübarek es-Sabah ile birlikte Reşidilerle savaşmışlardır. Bu hengâmede 15 Ocak 1902 'de Reşidilerin kontrolündeki Riyad kalesini ele geçirmişlerdir. Zikredilen tarih Suudi Arabistan devletinin resmi kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir.

II. Abdülhamit gelişmeler karşısında başta Reşîdîleri desteklemişse de Suudîlerin gittikçe güçlenmesi ve İbnü’r-Reşîd’i öldürmeleri üzerine Abdülaziz ve babası Abdurrahman b. Faysal’la anlaşmak durumunda kalmıştır. Abdurrahman b. Faysal, Necid bölgesinin kaymakamlığını elde ederken Osmanlı’nın Balkan Savaşları ve Trablusgarp Cephesi’ndeki meşguliyetinden yararlanarak 4 Mayıs 1913’te Osmanlı’yı Bahreyn’in kuzeyindeki Arabistan kesitinden çıkarmıştır.¹⁹

Osmanlı, tekrar çaresizlik içinde anlaşmayı seçince Suudîler, bölgede güçlenmiş ve 1920’li yılların başında Haşimî Krallığı girişimlerini de bertaraf ederek bugünkü Suudi Arabistan sınırlarını oluşturmuştur.²⁰

Abdülaziz b. Suud, Ocak 1926’da kendisini “Hicaz ve Necid Sultanı” ilan etmiş;1932’de bu topraklar Suudi Arabistan Krallığı adını almıştır.²¹

Abdülaziz’in ölümünden sonra (ö.1953), yerine sırasıyla oğulları Suud (1953-1964), Faysal (1964-1965), Halid (1975-1982), Fahd (1982-2005), Abdullah (2005-2015) ve Selman

¹⁹ <http://sdam.org.tr/haber/179-islam-dunyasinin-suudi-arabistan-sorunu/>; ET: 04.04.2019.

²⁰ Zekeriya Kurşun, “Suudî Arabistan”, DİA, yıl: 2009, cilt: 37, sayfa: 581-584.

²¹ Türel Yılmaz Şahin, Uluslararası Politikada Ortadoğu, Ankara: Barış Kitap, 2016, s. 29.

(2015-...) geçtiler. Selman, Haziran 2017’de ani bir kararla, 1985 doğumlu oğlu Muhammed bin Selman’ı veliahdı olarak tayin etti.

Suud Arabistan tarihi boyunca Batı’yı önceleyerek hareket etmiş, Suud krallarının seçilmesinde de Batı’nın genel anlamda etkisi olmuştur. Muhammed bin Selman’ın tayininde de aynı durum gözlenmiştir.

Suudi Arabistan’da Abdülaziz’in oğullarının kraliyet dönemi Selman’la son buluyordu, Selman hastaydı ve ölümü durumunda yerine geçecek olan Abdülaziz’in torunu Muhammed b. Nayifti. Kraliyetin yeni bir soya geçmesi anlamına gelen değişim, Trump ve Selman arasında yapılan anlaşma ve iddialara göre BAE Velihaht Prensi Muhammed b. Zayed’in ABD nezdindeki aracılığıyla farklı bir yöne sürüklenmiştir. Bin Nayif, ani bir kararla veliahtlıktan alınıp yerine Selman’ın oğlu Muhammed b. Selman getirilmiştir.

Salman bin Abdülaziz el-Suud

Aynı zamanda savunma bakanlığını da üstlenen ve 29 yaşında dünyanın en genç savunma bakanı olan Bin Selman, göreve başladıktan sonra dünyaya “tüm dinlere açık ılımlı İslam” sözü verirken ülkede prensler, büyük işadamları ve âlimlere yönelik geniş çaplı gözaltı ve tutuklama operasyonları başlatmıştır. Bin Selman, İhvan-ı Müslimin’le geliştirdiği uzlaşma zemini ile Arap-İslam âleminde yeni bir yönetim modeli için örneklik teşkil eden ve 15 Temmuz 2016 darbe girişiminde Türkiye’yi en çok destekleyen ülkelerden Katar’a karşı BAE ile birlikte ambargoya öncülük etmiştir.

Suudi Arabistan, daha önce saklı tuttuğu İsrail’le ilişkilerini Bin Selman’la açığa vurmuş, Trump’ın Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanıma kararına tepkisiz kalmıştır. Bin Selman, aynı zamanda Suudi Arabistan’ı uzun sürede sekülerleştirmeyi hedefleyen bir reform planı ilan etmiştir(2017). Bin Selman bu planı petrol çağı sonrası zengin bir Suudi Arabistan için reformlar dizisi olarak sunmuşsa da planın can alıcı noktaları Batı’nın Suudi’de talep ettiği kültürel ve sosyal değişimdir.

Bin Selman, BAE Velihahtı Bin Zayed’le birlikte Yemen savaşını da yeni bir boyuta taşıyarak uluslararası silah ticaretine katkıda bulunmuştur. Buna rağmen Bin Selman, Batı’nın

kendisi ile ilgili eleştirilerini sonlandıramamıştır. Nitekim ABD'nin "2017 İnsan Hakları Uygulamaları Ülke Raporları"nda Suudi Arabistan, kişi hakları, kadın hakları, ifade özgürlüğü, işkence, yargısız infaz, dini hakların kısıtlanması gibi pek çok konuda sertçe eleştirilmiştir. Aynı eleştiriler CRS(Common Reporting Standards/Ortak Raporlama Standardı)'nin 21 Eylül 2018'de yayımladığı raporda da yer almıştır.

Muhammed bin Zayed

CRS'nin raporunun gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın İstanbul'daki Suudi Arabistan Konsolosluğu'nda kaybolmasından hemen öncesine denk gelmesi, Bin Selman'ın veliahtlığını tehlikede gördüğü ve buna karşı önlemlere başvurduğu şeklinde anlaşılabilir mi? Bu, üzerinde durulması gereken bir husustur. Ancak Veliiaht Prens'in ABD karşısındaki teslimiyetine rağmen eleştirilerden kurtulmaması, ABD'nin onu gözden çıkardığı şeklinde değil, onu daha fazla teslim zorlamak için iktidarını sarsması olarak anlaşılmalıdır. Zira Suudi Arabistan, bugüne kadar bu tür eylemleri hep gerçekleştirmiş, örneğin 2015'te Prens Türkî b. Bandar el-Suud Fransa'da kaybolmuş ve bir daha kendisinden haber alınamamış, buna karşın ABD ve diğer Batı ülkelerinin Suudi Arabistan'la ilişkilerinde herhangi bir değişim olmamıştır.

Tarihi boyunca İslam dünyası aleyhinde Batı'nın yanında duran Suudi Arabistan'ın bağımsızlığının anlamsızlaşacak şekilde daha fazla Batı'ya bağlanması İslam dünyası için daha çok sorun anlamına gelecektir. ABD, Bin Selman'ın iktidarda kalma çabasına yönelik eylemlerini Türkiye'ye taşıyarak hem Suudi ve Türkiye ilişkilerini daha çok bozmayı, hem de iki ülke arasında yeni bir rekabet ortamı oluşturarak iki ülkeyi de güç durumunda bırakıp kendisi ile işbirliği içinde kalmayı sürdürmeye zorlamayı hedeflemektedir.

Muhammed bin Selman

Bin Selman'ın Suudi içinde parçalanma ve İslam dünyasındaki bölünmüşlüğü artırma yönündeki faaliyetleri ABD'nin bu hedeflerine açıkça hizmet etmektedir ve bundan en çok

Trump yararlanmaktadır. Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak ilan eden Trump, Suudi Arabistan'ı daha fazla kontrolü altına alarak kendisini destekleyen Evanjelist yapılara İslam âleminin en mukaddes mekânlarını hâkimiyetine aldığı propagandası yapmakta, onların kendisine yönelik desteğini bu yolla pekiştirmektedir.

Bununla birlikte Prens Muhammed b. Selman'ın ABD tarafından desteklenmesi, ABD'nin İslam dünyasına yönelik daha bağımlı bir lider tipi arayışının neticelerinden biri olarak görülmelidir. ABD, geleneksel liderlerin sınırlı işbirliğini artık yetersiz bulmakta, İslam dünyasındaki çıkarlarını büyütme için gelenekten daha çok kopuk ve Batıya daha çok bağımlı liderleri desteklemeyi bir strateji haline getirmiştir. Bu strateji, önümüzdeki dönemde İslam dünyasının önemli sorunları arasında yer almaya adaydır.²²

2. SUUDİ ARABİSTAN VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Suudi Arabistan ve Türkiye ilişkileri, Osmanlı devletinin yıkılmasından sonra, Türkiye'nin Necd ve Hicaz Krallığını tanımasıyla resmi olarak başlamıştır. 3 Ağustos 1929 yılında iki ülke arasında Dostluk ve Barış Anlaşması imzalanmıştır. İki ülke arasındaki ilişkilerde 1970'lerin sonuna kadar kayda değer bir ilerleme sağlanamamıştır. Bu dönem zarfında siyasi bakımdan en önemli sayılabilecek gelişme, dönemin Suudi Arabistan Kralı Faysal bin Abdülaziz'in, Müslüman ülkeler arasında birlik sağlamaya yönelik bir konferans düzenlenmesi çalışmaları çerçevesinde, 1966 yılında Türkiye'ye yaptığı ziyaret olmuştur.²³

1974 yılında iki ülke arasında Kültür Anlaşması imzalanmıştır. Türkiye'nin petrole olan ihtiyacı çerçevesinde 1984 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren, 1985 yılında ise dönemin Başbakanı merhum Turgut Özal Suudi Arabistan'ı ziyaret etmişlerdir. 1984 yılında, dönemin Veliht Prensi Abdullah bin Abdülaziz Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaretler sayesinde sıcak ilişkiler kurulması ve siyasi diplomasinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Türkiye vatandaşlarının Hac ve Umre ziyaretlerine rağbeti iki ülke vatandaşları tarafından sıcak bir diyalog zemini oluşturmuştur. Hac ve Umre ziyaretleri iki ülke arasındaki ticari canlılığı artırmıştır. Türkiye'nin inşaat ve müteahhitlik konusundaki tecrübesi, Suud ülkesinde rağbet görmekte ve ticari ilişkilerinin gelişimine katkı sağlamaktadır.

²² <http://sdam.org.tr/haber/179-islam-dnyasinin-suudi-arabistan-sorunu/> ET: 04.04.2019.

²³ <http://politikaakademisi.org/2012/07/20/1923den-gunumuze-turkiye-suudi-arabistan-iliskileri> ET: 04.04.2019.

İki ülke arasında 1980'li yıllarda sağlanan yakınlaşma 1990'lı yılların ilk yarısında da devam etmiştir. Birinci Körfez Savaşı sırasında iki ülkenin izlediği paralel politikalar, yani her iki ülkenin de Irak'a müdahalede diğer devletlerle birlikte çalışması ikili ilişkilerin bölgesel boyutta ortak bir payda yaratmıştır. Suudi Arabistan, Türkiye'nin Körfez'deki savaş nedeniyle uğradığı kayıpların giderilmesine katkı sağlamak üzere Türkiye'ye 1,2 milyar ABD Doları tutarında petrol hibe etmiş, ayrıca, Türk Savunma Fonu'na 1 milyar ABD Doları karşılığı petrol katkısında bulunmuştur.²⁴

Mekke'de bulunan tarihi bir Osmanlı kalesi olan Ecyad Kalesi'nin Suudi Arabistan devleti tarafından yıktırılıp yerine otel yapılması iki ülke ilişkilerini germiştir(2002 yılı). Ancak 2003 yılındaki bölgesel gelişmeler iki ülke arasında yakın temasların sağlanmasına sebebiyet vermiştir. Zira o dönemde Türkiye'deki iktidar değişikliği ile Ak Parti'nin ülke yönetimine gelmesi, ilişkilerin seyrinde olumlu bir hava sağlamıştır.

2003 Irak işgali ile birlikte bölgede meydana gelen radikal değişiklikler ve ortaya çıkan yeni tehdit algılamaları Türkiye-Suudi Arabistan ilişkilerinde yeni bir dönemin başlamasına ciddi katkı sağlamıştır. Suudi Arabistan Kralı Abdullah bin Abdülaziz ilki 8-10 Ağustos 2006 ve ikincisi de 9-10 Kasım 2007 tarihlerinde olmak üzere iki kez Türkiye'ye resmi ziyaretler gerçekleştirirken Türkiye'den de hem Başbakanlık hem de Cumhurbaşkanlığı nezdinde Suudi Arabistan'a resmi ziyaretler düzenlenmiştir. Suudi Arabistan Kralı Abdullah bin Abdülaziz'in Ağustos 2006'daki Türkiye ziyareti iki ülke ilişkileri açısından oldukça tarihi ve önemli görülmektedir. Kral Abdülaziz 40 yıl aradan sonra Türkiye'yi ziyaret eden ilk Suudi Arabistan Kralı olmuştur. Kral Abdullah beraberinde 400 kişilik bakan, işadami, bürokrat ve kraliyet ailesinden oluşan bir heyetle Ankara'ya gelerek iki ülke ilişkilerinin gelişmesine önemli bir katkı sağlamıştır.²⁵

Ak Parti iktidara geldiği günden günümüze kadar Suudi Arabistan'a birçok resmi ziyaret gerçekleştirilmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, şimdiki Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve çeşitli bakanlıklar düzeyinde temaslar sürmüştür. Recep Tayyip Erdoğan'ın Ocak 2010 'da yapmış olduğu üç

Sağ tarafta Muhammed bin Abdulvehab

²⁴ <http://politikaakademisi.org/2012/07/20/1923den-gunumze-turkiye-suudi-arabistan-iliskileri> ET: 04.04.2019.

²⁵ Veysel Ayhan, Geçmişten Geleceğe Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri, ORSAM, Ortadoğu Analiz Kasım, cilt:2, sayı:23.

günlük ziyarette Suudi Arabistan Kralı Abdullah Bin Abdülaziz el Suud tarafından üst düzeyde ağırılanmıştır. Erdoğan katıldığı Riyad Ticaret Odası'ndaki toplantıda oldukça önemli mesajlar vermiştir. Erdoğan konuşmasında iki ülkenin ortak tarih birlikteliğine değinmiş ve bölgede yaşanan gelişmelerden iki ülkenin de etkilendiğine dikkat çekmiştir. Erdoğan'ın Riyad Ticaret Odası'ndaki konuşmasında öne çıkan bir diğer vurgu ise bölgenin geleceğinin inşasında ortak çıkarlarının olduğunun ifade edilmesi olmuştur. Erdoğan açık bir şekilde "İstanbul'un, Ankara'nın kaderi, Riyad'ın kaderinden ayrı görülebilir mi? Mekke'nin, Medine'nin, Cidde'nin, Tebuk'un, Taif'in kaderi, İstanbul'un, Konya'nın, Adana'nın, Diyarbakır'ın, kaderinden ayrı çizilebilir mi? Mesafelerin, sınırların bizi birbirinden ayırması, bizi birbirinden uzak tutması hiç mümkün olabilir mi? Suudi Arabistan'ın sevinci bizim sevincimiz, hüznü bizim hüznümüzdür. Aynı şekilde Türkiye'nin sevincinin, Suudi Arabistan'ın sevinci, Türkiye'nin hüznünün, Arabistan'ın hüznü olduğunu biliyor ve buna tüm kalbimle inanıyorum" demiştir.²⁶

23 Ocak 2015'te Kral Abdullah'ın ölmesiyle beraber, tahta Selman bin Abdülaziz es-Suud geçti. Kral Selman'ın yaşının ilerlemiş olmasının verdiği boşluğu kullanan oğlu Prens Muhammed Bin Selman ülke yönetiminde etkili olmaktadır. Prens Muhammed'in ABD tarafından desteklenmesi ve ön plana çıkartılması özelde Suud ülkesini genelde dünya siyasetini etkilemektedir. Ülkede yapılan değişiklikler, görevden almalar, yeni yasaların çıkartılması ve iç karışıklıklar uzun süre gündemde yer alacağı benziyor. Prens Muhammed bin Salman'ın kibirli yapısı, gayri islami yaşantısı, başta ABD olmak üzere dış güçlerle yakın ilişkileri ve onlara açıkça yapmış olduğu hizmet, İslam dünyasında kendisine karşı bir antipati uyandırmıştır. Prens Muhammed ile beraber Suudi Arabistan- Türkiye ilişkilerinde de olumsuz bir hava esmektedir.

Tarihi boyunca İslam dünyası aleyhinde Batı'nın yanında duran Suudi Arabistan'ın bağımsızlığının anlamsızlaşacak şekilde daha fazla Batı'ya bağlanması İslam dünyası için daha çok sorun anlamına gelecektir. ABD, Bin Selman'ın iktidarda kalma çabasına yönelik eylemlerini Türkiye'ye taşıyarak hem Suudi ve Türkiye ilişkilerini daha çok bozmayı, hem de iki ülke arasında yeni bir rekabet ortamı oluşturarak iki ülkeyi de güç durumda bırakıp kendisi ile işbirliği içinde kalmayı sürdürmeye zorlamayı hedeflemektedir.²⁷

Sonuç olarak; Türkiye'nin Filistin meselesine yaklaşımı, Suudi Arabistan için İran ve Şii tehlikesinden dolayı Türkiye'ye olan ihtiyaç, iki ülkenin İslam dünyasına liderlik etme

²⁶ Veysel Ayhan, Geçmişten Geleceğe Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri, ORSAM, Ortadoğu Analiz Kasım, cilt:2, sayı:23.

²⁷ <http://sdam.org.tr/haber/179-islam-dunyasinin-suudi-arabistan-sorunu/> ET: 18.06.2019.

arzusu, bölgesel, ekonomik ve siyasi ilişkiler, iki ülke arasında inişli çıkışlı ilişkilere sebebiyet vermektedir.

3. SUUDİ ARABİSTAN'DAKİ İSLÂMÎ HAREKETLER

3.1. Vehhabilik

Muhammed bin Abdülvehhab'a (ö.1206/1792) dayandırılan ve adını Muhammed bin Abdülvehhâb'a nisbetle almış siyasi-dini bir akımdır. Ortaya çıktığı mukaddes toprakları göz önünde bulundurduğumuzda, İslam dünyasını doğrudan etkileyen geniş bir yönünün olduğunu anlayabiliriz.

Muhammed bin Abdülvehhab

Mensupları; akımı, Ehl-i sünnet dairesinde kalan bir ıslah ve dinin aslına dönmesini hedefleyen bir ihya hareketi olarak gördüğünden Muvahhidûn (ehl-i tevhîd) veya izledikleri geleneksel dinî usule göre Ehl-i hadîs ya da Selefiyye diye anılmayı tercih etmiştir.²⁸

Muhammed bin Suud

Muhammed bin Abdülvehhab'ın ilim öğrenmek amacıyla gittiği Hicaz'da fikir ve düşüncelerinin şekillendiğini görmekteyiz. Tevhid ve şirk konularındaki farklı yaklaşımları kimi âlimlerin tepkisini çekse de, zamanla kendisi gibi düşünen bazı gençlerle birlikte bedevi topluluklar üzerine çalışmalar başlattı. Böylece hatırı sayılı bir güce ulaştı. Ancak onu asıl güce ulaştıran durum ise Suud ailesinin hâkimiyetinde olan Dir'ye'ye gitmesiydi.

²⁸ DİA, "Vehhabilik", Diyanet İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul 2012, cilt:42, s.611.

Hureymilâ ve Uyeyne'de bulamadığı siyasî himayeye Dir'îye emîri Muhammed b.Suûd'un yanında kavuşması İbn Abdülvehhâb için önemli bir gelişme oldu. Bu ikisi arasında yapıldığı iddia edilen bir antlaşmaya göre Suûdî emîri, şeyhin Suûdî hâkimiyetini desteklemesi taahhüdü karşılığında Vehhâbî davasını yayma hususunda her türlü yardımı yapmaya söz verdi. Böylece İbn Abdülvehhâb fikirlerini yayabilmek için ihtiyaç duyduğu siyasî desteğe, İbn Suûd'da siyasî hâkimiyet alanını genişletebilmek için güçlü bir dinî şahsiyete kavuşmuş oluyordu. Bu ittifakın sağladığı dinamizmle Suûdîler, İbn Abdülvehhâb'ın vefat ettiği 1792 yılına kadar geçen sürede Riyad, el-Harc ve Kasîm'de hâkimiyet kurdular, Necid'in bedevî kabilelerini itaat altına aldılar. 1795'te ise Ahsâ'yı ele geçirdiler.²⁹

Abdülaziz; göçebe toplulukları yerleşik hayata geçirip, onların askeri gücünden istifade etmek istiyordu. Necid Kabilelerine mensup bedevilere Vehhabi hocalar tarafından dini eğitim ve dersler verildi. "Hujar (Hicre)" denilen ve davet alanı seçilen yerleşim alanlarında bir askeri güç oluşturuldu. Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in Medine'ye hicretini sözde model olarak kabul eden bu sistemde bedevilere Vehhabi öğretileri benimsetildi. Bu bedeviler aynı zamanda yönetimin askeri kanadını oluşturacak olan ve Abdülaziz tarafından merkezi bir hükümet kurma aşamasında yayılmacı eğilimlerinden yararlanan İhvan'ın³⁰ temelini oluşturmuştur.³¹ Dini ve askeri yönü olan İhvan'ın Mısır'daki İhvan-i Müslimin'le hiçbir bağı yoktur.

Osmanlı Devleti'nin bölgede zayıflaması ve bölgeyi terk etmek zorunda kalmasından dolayı güçlenen Suud ailesinin 1932 'de Suudi Arabistan Krallığını ilan etmesiyle, Vehhabilik bölgede kalıcılık sağlamıştır. Krallıktan almış olduğu destekle bağımsız bir hüviyet kazanmıştır. Suud Hanedanlığı ve Muhammed bin Abdülvehhab arasında kurulan, Umera (Emirin çoğulu) ve Ulema (Âlimin çoğulu) anlaşması şeklinde yorumlanabilecek ittifak, Suudi Arabistan devletinin temellerini oluşturmuştur. Vehhabi hareketi, Suudi Arabistan'ın resmi din anlayışı olarak günümüze kadar gelmiştir. Ancak zaman içerisinde Suudi Hanedanlığına meşruiyet sağlayan dini bir zemine bürünmüş ve hanedanlığın kontrolü altına girmiştir.

²⁹ DİA, "Vehhabilik ", Diyanet İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul 2012, cilt:42, s.611.

³⁰ İhvan Teşkilatı, Suudi Arabistan'ın kuruluş sürecinde Vahhabilik anlayışı benimsetilmiş Bedevî Araplardan müteşekkil askeri birliklerdir. Vehhabi inancına aşırı bir sadakatleri söz konusu olduğundan Suudi Devleti'nin kurulmasında sonra Suud Ailesinin Batılı ülkelerle işbirliği içine girmeleri üzerine isyan etmiş ve isyanları yönetim tarafından bastırılmıştır.

³¹ Muhittin ATAMAN - Yurdanur KUŞCU, "Suudi Arabistan'daki Siyasal ve Toplumsal Hareketlerin Gelişimini Etkileyen Faktörler", Alternatif Politika, Cilt. 4, Sayı. 1, 1-26, Şubat 2012.

Vehhabiliğin temel düşüncelerine ve doktrinine baktığımızda, kendilerini Selefi gelenekten bağımsız görmemektedirler. Kökenlerini, Hanbelî mezhebinin etkili olduğu Selefi geleneğe dayandırır. Kendilerini, Ahmet bin Hanbel ve Ahmet ibn-i Teymiye'nin devamı niteliğinde teşekkül eden bir anlayış olarak görmektedirler. Nitekim Abdülaziz ibn-i Suud'un (Suudi Krallığın kurucusu) bir konuşmasında zikrettiği şu sözler bunun ispatıdır. Abdülaziz; "Bize Vehhabiler diyorlar. Mezhebimize de ayrı bir mezhepmiş gibi Vehhabi adını takıyorlar. Bu isimlendirmeler maksatlı olarak yayılmış olan iddialardan kaynaklanan açık yanırlardır. Biz, yeni bir mezhebin veya yeni bir akidenin takipçileri değiliz. Muhammed ibn-i Abdülvehhab yeni bir şey ortaya koymadı. Akidemiz, Allah'ın kitabında ve O'nun Peygamberinin sünnetinde yer alan ve selef-i salihinimizin tabi olduğu selef-i salihin akidesidir"³²

İbn-i Abdülvehhab'ın ortaya attığı dini düşünce anlayışı; 8.ve 9. yüzyıllarda İbn-i Hanbel ile temelleri atılan, 12. ve 13. yüzyıllarda İbn-i Teymiye ile yeni bir canlılık ve dinamizm kazanan Selefi hareketin, 18. yüzyılda İbn-i Abdülvehhâb ile yeni bir dinamizm kazanmış paralel bir yorumundan ibarettir.³³ Ancak Vehhabilerin sahadaki pratikleri; sertlik ve bedeviliğin tipik bir örneği olan Hariciliği anımsatmıştır. Gerek Sünni Müslümanlara gerekse de Şii Müslümanlara yönelik sert tutumları ve saldırıları mezhepten öte tekfirici bir anlayışın tezahürüdür. 1802'de Kerbelâ'ya baskın düzenleyen Vehhâbîler, iki binden çok Şii'yi öldürmüş, çok sayıda kadın ve çocuğu esir almış, Hz. Hüseyin'in meşhedini harap etmiş, meşheddeki kandilleri ve kubbe aksesuarlarını ganimet diye almışlardır. Bunun üzerine İran Şahı, asiler cezalandırılmadığı takdirde Bağdat'a hücum edeceğini bildirmiştir. Bu konu Batı'yla savaşan Osmanlı'yı İran'la karşı karşıya getirirken Vahhâbîler Basra'ya ve hatta Bağdat sınırına kadar ilerlemiş; Hicaz'da, Taif'i işgal etmiş ve ilgili kaynaklara göre anne kucağındaki çocukları dahi öldürmüşlerdir.³⁴ Hicaz'daki istilayı tamamlayan Vehhâbîler, Haremeyn'e kadar girmişler, onlarla Osmanlı'yı destekleyen Araplar arasındaki savaşta kurşunlar Mescid-i Nebevî'ye bile değmiştir.³⁵

Vehhabiliğin temel öğretilerine baktığımızda Tevhid, Şirk, Bid'at gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Muhammed bin Abdülvehhab'ın yazmış olduğu "Kitabü-t Tevhid" genel olarak bu konuları ele almaktadır. İbn-i Abdülvehhab'ın sert görüşlerinin şekillenmesinde; gidip gördüğü yerlerde bid'at ehli insanların yanlış uygulamaları, veli zatlara yapılan tevessül

³² Mehmet Ali Büyükkara, Suudi Arabistan ve Vehhabilik, Rağbet Yayınları, İstanbul 2013, s.135.

³³ İsmail Akdoğan- Rıdvan Kalaycı, "Suud'i Arabistan'da İhyacı Hareketler Olarak Sahve ve Vehhabilik", Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, s.157-186, Mayıs 2014.

³⁴ Yusuf Ziya Yörükkan, "Vahhâbîlik", AÜİFD, I (1953), s. 51-59. s. 57.

³⁵ <http://sdam.org.tr/haber/179-islam-dunyasinin-suudi-arabistan-sorunu/> ET: 17.06.2019.

ve şefaât beklentisi, sakıncalı dini uygulamalar ve eksik-yanlış hukuki uygulamalar etkili olmuştur. Vehhabiliğin bazı temel görüşleri şu şekildedir:
* Tevhid-i Rububiyet³⁶, Tevhid-i Uluhiyyet³⁷, Tevhid-i Esmâ ve Sıfat³⁸ konuları üzerinde sıkça durmuştur.

* Hz Muhammed (s.a.v) de dâhil Allah'ın dışında kimse şefaât yetkisine sahip değildir.
* Tevessülü, cahiliye müşriklerinin putlarının aracı kılınmasına benzetmiştir. Şirk tehlikesine dikkat çekmiştir.

* Tasavvuf, Tarikat, Rabıta gibi kurumları bid'at görmüştür.
* Şiîlerin Ehl-i Beyt ile onların makam ve türbelerine gösterdikleri ölçsüz tâzim ve onlardan yardım dileme uygulamalarını, bazı sahâbîleri küfre nisbet edip lânetlemelerini ve sahih sünneti reddetmelerini öne sürerek Şiîlerin irtidâd küfrüne düştüklerini iddia eder (Risâle fi'r-reddi ale'r-Râfıza, XII, 12-62).³⁹

* Dini konularda felsefe ve kelâm gibi metotların kullanımını bid'at saymıştır.
* Mescidlerin görkemli olmasına, kubbeli olmasına karşı çıkmıştır. Türbelerin şirke kapı araladığını belirtmiştir.

* Kandil gecelerinin kutlanması, Mevlit etkinliklerinin yapılmasını, Kur'an'ın nameli bir şekilde okunmasını, Kur'an'da geçmeyen dua ve zikirlerin okunmasını men etmiştir.
*Tevhidin doğru bir şekilde kalplere yerleştirilmesi, şirk ve bid'atın gönüllerden ve toplumdan yok edilmesi için iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma prensibinin etkili biçimde işletilmesini gerekli görür; bunu âlim, âdil, güç ve otorite sahibi bir yöneticinin Müslümanları yönetmesi şartına bağlar. Böyle bir imama biat etmek bütün Müslümanların görevidir. Bu imam toplumu şeriat kurallarına göre yönetir, iyiliği emredip kötülükten sakındırır. Bu vazifenin icrasında âlimler imamın yardımcılarıdır. Tebliğ, vaaz, nasihat, ikaz, münazara, münakaşa usulleriyle bu görev yerine getirilir. Buna rağmen insanlar hâlâ şirk ve

³⁶ Tevhid-i Rububiyet: Âlemin yaratılışı ve idare edilişi gibi vasıfların sadece Allah'a ait bulunduğunu ifade eden itikadi anlayış.

³⁷ Tevhid-i Uluhiyyet: İbadet ve dua edilecek, kendisinden korkulacak ve rahmetine ümit bağlanacak yegâne merciin Allah olduğunu belirten itikadi anlayış.

³⁸ Tevhid-i Esmâ ve Sıfat: Allah (cc) 'ın isim ve sıfatları ile tam ve eksiksiz olduğu, kusurlardan münezze olduğu ilgili itikadi anlayış.

³⁹ DİA, "Vehhabilik", Diyanet İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul 2012, cilt:42, s.612.

bid'attan vazgeçmiyorlarsa imamın yetkisi ve sağladığı güç sayesinde zor kullanılarak, gerekirse savaşla fesadın ortadan kaldırılması yoluna gidilir (Keşfü'ş-şübühât, I, 171-177; Kitâbü'l-Cihâd, II, 359-360).

3.2. Sahve

Suudi Arabistan'da Vehhabilik hareketinden sonra en etkili hareket Sahve hareketidir. Arapçada "Sahve", "uyanış" anlamına gelmektedir. Sahve hareketi "Sahve" kelimesinin sembolik manasından yola çıkarak "el- Sahve el- İslamiye" olarak kendini adlandırmaktadır. Vehhabi düşünce sistemi ile İhvan-ı Müslimin düşünce sistemini harmanlayarak ortaya çıkmış bir sentezdir.

Said el-Fakih'e göre Sahve, bir parti veya teşkilat değildir; Suudi gerçekliği içinde ortaya çıkmış tarihi, sosyal, fikri bir yapılanma ve dayanışmadır. Sahve'nin somut bir yapısı, liderliği ve bir mekânı yoktur. Hareket, Suudi menşelidir; tüm Arap dünyasını etkilemiş değildir, daha çok Körfez ülkeleri ile Mısır, Yemen ve Ürdün'de etkili olmuş bir harekettir. Fas gibi ülkelerde etkisi çok sınırlıdır.⁴⁰

Suudi İçişleri eski Bakanı Naif b. Abdülaziz'in, "İhvan mensupları zor koşullarla karşılaşmış ülkelerinde baskı ve idamlarla karşılaştıklarında ülkenin kapılarını onlara açtık. Sonra çalışmak istediler, üniversite kapılarını onlara açtık ama ne yazık ki eski bağlarını unutmadılar. İnsanları topladılar ve teşkilatlar oluşturmaya çalışıp ülkenin aleyhine girdiler." sözleri Sahve'nin ortaya çıkışını vecizce anlatmaktadır.⁴¹

Sahve, 60'lı ve 70'li yılların Suudi Arabistan'ında Naif'in söylediği zemin üzerine ve o güne kadar Suudi'nin tanışık olmadığı bir söylemle ortaya çıkmıştır.⁴²

Steyfan Lakrov'a göre ise Sahve'nin yapısında İhvan-ı Müslimin'in siyasi yapısıyla Vehhabiliğin dini yapısı vardır. İhvan, Hasan el-Benna'nın "Batı emperyalizmi" ve Seyyid Kutup'un Ortadoğu'daki gayri islami sistemler tasavvuru üzerine şekillenmiş bir siyasi harekettir. Vehhabilik ise Şiilik ve Sufilik gibi bir dini yorumdur. Sahve, bu iki yapıyı mükemmel bir şekilde buluşturmuştur. Hareket, temel dini meselelerde referansını Vehhabilikte bulurken siyasi sorunlara İhvan'ın ideolojisi ile yaklaşmaktadır.⁴³

⁴⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=wifgU1m77iA> ET: 17.06.2019.

⁴¹ Steyfan Lakrov (Stephane Lacroix), Zamani's-Sahve el-Harakati'l-İslamiyye el-Muassır fi Suudiyye, çev. Abdülhak ez-Zemmuri, Beyrut: Arap Network For Resarch and Publishing, 2012, s. 55.

⁴² Lakrov, s. 56.

⁴³ Lakrov, s. 75.

Muhafif duruşu ile bilinen Sahve; Suudi Arabistan'ın iç ve dış siyaseti üzerinde etkili, dini ve ilmi meselelerde söz sahibi olan, kitleler üzerinde ciddi toplumsal etkisi bulunan bir harekettir. Özellikle Vehhabiliğin dışlayıcı ve sert tutumuna karşılık daha kuşatıcı bir yönü bulunan Sahve, devletin iç ve dış siyasette hesaba kattığı önemli bir aktördür.

Sahve, bugün Suudi Arabistan'da dini ve siyasi anlamda rejime karşı güçlü şekilde meydan okuyabilen bir harekettir. Körfez Savaşları döneminde Suudi rejimine sert bildirimleri ve tavsiye niteliğindeki reform maddeleri ile bilinirler. Bu reform teklifleri ile Suudi rejimini zorlayıp yönetimle ilgili bazı değişikliklerde yaptırmışlardır.

Sahve'nin kökleri, 1960'lı ve 70'li yıllarda Arap İslam dünyasında yaşananlara dayanır. Suudi Arabistan, o dönemde Mısır, Suriye, Irak ve Yemen'deki Nâsırcı, Baasçı ulusalcı sosyalist rejimlerden kaçan âlimlere kapılarını açtı. Bir Vehhabi kraldan çok İslamcı bir lider görünümüne bürünen Faysal, kanaatimizce ABD'nin antikomünizm programı doğrultusunda ve İngiltere ile uyum içinde sosyalizme ve Nasırcılığa karşı İhvan fikriyatından yararlanmak istedi. Kral, bir yandan Anglosakson dünyanın komünizmle mücadelesine katkı verirken diğer yandan kendi gençliğini ulusalcı sosyalizmden korumak için İhvan kökenli alim ve vaizlerden yararlanmayı Suudi'nin o süreçte ayakta kalması için yararlı buldu. Öte yandan İhvan kökenli âlimler de desteğe muhtaç durumdaydılar. Ülkelerine dönemiyor, sığınıp İslamî bir hayat sürecekleri bir ortam arıyorlardı. Özünde davetçi olarak yetiştirilen kendilerini Allah yoluna adanmış bu âlimlere hitap edecekleri bir gençlik sunmaktan onları daha çok mutlu edecek bir şey yoktu herhâlde. Bunun için pek çok mahsuru da göze alabilecek durumdaydılar. Onlar, muhtemelen şeytanın farklı yarımlardan yaklaşmasının farkındaydılar ama işlerinin neticesinin şeytanın aleyhine olacağına da inanmış olmalılar.

Kral, bu arayış içindeki İhvan kökenli âlimleri, Medine İslam Üniversitesi'nde, şeriat fakültelerinde ya da Râbıta benzeri resmi dinî kurumların bünyelerinde istihdam etti. İşte bu kurumlarda Suudi'nin resmi mezhebi geleneksel Vehhabilik ile çağdaş siyasal İslamî uyanışın buluşması gerçekleşti.

Genellikle Selefi eğilimleri bulunan bu muhacir âlimler, Vehhabiliğin içe kapanık ve dışlamacı ideolojisinin etkisiyle İslamî hareketlerle henüz tanışmamış olan Suudi Arabistan'a İslamî uyanışın taşınmasında aracı oldular.⁴⁴ Sahve hareketinin liderliğini Selman el-Avde ile birlikte, kendilerine “şuyûhü's-Sahve” (uyanış alimleri) denilen bir ulema grubu

⁴⁴ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/suudi-arabistanda-Sahve-seyhlerinin-tutuklanmasi-ne-anlama-geliyor/911197> Haber-Analiz/ Prof.Dr. Mehmet Ali Büyükkara Erişim: (14.04.2019)

yürütmektedir. Sefer el-Havali, Nasır el-Ömer, Aiz el-Karni, İbrahim ed-Duveys, Muhammed b. Said el-Kahtani hareketin önde gelen isimleridir.

Sahve'nin düşünce sistemi, Vehhabiliğin de aynı kökenden geldiği geleneksel Selefi çizgidir. Bu damar, İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Teymiye ve İbn Abdülvehhab'ın görüşlerinin etkili olduğu teorik selefi damardır. Sahve Hareketini Vehhabilikten ayıran yön ise, Sahve'nin önde gelen isimlerinin İhvan-ı Müslimin'den etkilenmiş olmalarıdır. Sahve'yi farklılaştıran yön ise; Sahve liderlerinin, İhvan-ı Müslimin ile geçmişteki pratik ilişkileri sonucu, Selefi teori ile İhvan pratiğini sentezlemeleridir.

Kral Faysal (1964-1975) artan petrol fiyatlarının getirdiği zenginliğin de etkisiyle Suudi Arabistan'da eğitimde kapsamlı yapısal reformlar yapmak istedi. Ancak bu reformları gerçekleştirmek için yeterli insan kaynağı yoktu. Faysal, aradığı insan kaynağını Suudi'ye sığınan ve çoğu nitelikli âlim ve akademisyen olan şahsiyetler arasında buldu. Onun bu insan kaynağı tespiti bir yanıyla İhvan mensuplarını kontrol altına alıyor, diğer yandan onları Suudi'nin hizmetine sokuyordu.

Faysal'ın bu çifte kazançlı siyasetiyle, 1957'de kurulan Suudi Arabistan'ın ilk üniversitesi Riyad (daha sonra Kral Suud Üniversitesi) ve 1961 yılında kurulan Medine İslam Üniversitesi, 1970'lerde Mısır ve Suriye'den gelen İhvan üyeleriyle öğretim görevlisi kadrosuna sahip oldu. 1981'de kurulan Ümmü'l Kura Üniversitesi ise İhvan üyelerinin en etkili olduğu üniversitedir. İhvan üyeleri Suudi Arabistan'da eğitimde yapılan düzenlemelerde bizzat rol aldılar. Böylece Suudi, modern bir eğitim sistemine kavuşurken İhvan mensupları da fikirlerini, kısmen Vehhabi bir yorumla da olsa eğitim kurumlarına taşıma imkânı buldular. Bu süreç içerisinde Suudi eğitim kurumları yerli Vehhabi yaklaşım ile dışarıdan gelen İhvan yaklaşımının bulunduğu bir zemin oldu ve işte bu zemin Sahve'yi doğurdu.⁴⁵

Faysal bin Abdülaziz(Kral Faysal)

Süreç içinde Muhammed Kutub, Mekke'deki Ümmü'l Kura Üniversitesi'nin İslam Şeriatı Fakültesi'ne dekan olarak atandı. Sahve hareketinin kurucu isimlerinden olan Sefer el-Havali, onun derslerinde yetişti. Muhammed Kutub, Şeriat Fakültesinde eğitim gören Sefer el-Havali'ye yüksek lisans ve doktora çalışmalarında danışmanlık yaptı. Diğer taraftan Sahve

⁴⁵ İsmail Akdoğan- Rıdvan Kalaycı, "Suud'i Arabistan'da İhyacı Hareketler Olarak Sahve ve Vehhabilik", Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, s.157-186, Mayıs 2014.

Muhammed Kutub

hareketinin asıl önemli ismi Selman el- Avde ise Hail'de Bilim Fakültesinde ders veren Suriye İhvanı'ndan Muhammed Surur ile tanıştı ve ondan etkilendi. 1980'li yıllardan önce eğitimini tamamlayan El-Avde ve El-Havali yeni bir sentez olan Sahve hareketinin oluşmasında önemli rol oynadılar.

1979'da Cüheyman el-Uteybi'nin Ka'be baskını Suudi için bir dönüm noktası oldu. Suudi yönetimi, Cüheyman ve benzerlerinin fikriyatına karşı Sahve fikriyatını ılımlı bularak destekledi.

Bu dönemde İran devrimi ve Afgan Cihadı da Sahve'nin güçlenmesi üzerinde etkili oldu.⁴⁶ Suudi yönetimi, 60'lı ve 70'li yıllarda gençliğini ulusalcı sosyalizmden korumak için İhvan fikriyatından istifade ederken 1980'li yıllarda İran devriminin etkilerinden korumak için Sahve'den yararlandı. Sahve, Şii yayılmasından duyduğu endişeyle şiddetli bir İran karşıtlığı yapmakla kalmıyor, aynı zamanda gençlik için bir fikri zemin oluşturarak onları dış etkilerden de koruyordu. Bu çok yönlü ortam, Sahve'yi Suudi gençliği üzerinde en çok etkili olan hareket haline getirdi.

Sefer el- Havali

Sahve, her ne kadar İhvan-i Müslimin ve Vehhabiliğin bir sentezi olsa da zamanla her iki hareketten de farklı yönlerinin olduğunu ortaya koyarak, kendine özgü bir düşünce sistemi geliştirmiştir. Sahve; Suudi Arabistan'daki statükocu, liberal ve radikal selefilikten farklı olarak yeri geldiğinde sisteme muhalefet eden, meşruiyeti tartışmalı otoriter yönetimlere karşı gelinebileceğini söyleyen bir çizgidedir. Arap Baharı döneminde El-Avde'nin halkı sokağa çağıran fetvaları meşhurdur. Bununla birlikte Sahve coğrafya farkı gözetmeksizin, İslam dünyasının her noktasındaki cihad hareketlerine samimi bir şekilde destek vermiş, bunun için Suudi'den gelecek tepkileri de göze almıştır. Sahve'nin ihvandan ayrılan fikri yönü, İhvan'ın itikad meselelerini geçiştirmesine rağmen, Sahve'nin Vehhabi bir yaklaşımla bu meseleler üzerine odaklanması ve İhvan gibi hiyerarşik bir örgütlenmeye sahip olmayışıdır.

⁴⁶ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/suudi-arabistanda-Sahve-seyhlerinin-tutuklanmasi-ne-anlama-geliyor/911197> Haber-Analiz/ Prof.Dr. Mehmet Ali Büyükkara Erişim: (14.04.2019)

Batı devletlerinin dünya Müslümanlarına karşı düşmanlıklarına karşı çıkma konusunda cesur bir tutum içinde olan Sahve bununla birlikte İhvan'la aynı tutumu takınarak tekfirci ve anarşist yapılanmalara da karşı çıkmıştır. Sahve âlimlerinin onlara yönelik itirazları şunlardır:

- * Müslüman fertlerin, âlimlerin ve yöneticilerin delilsiz bir şekilde tekfir edilmeleri.
- * Müslüman beldelerin savaş alanına dönüştürülmesi tehlikesinden dolayı, El-Kaide ve benzeri yapıların saldırılarının, Müslüman halkların yaşadığı coğrafyalarda yapılmasını doğru bulmamaları.
- * Eylemlerde masum ve sivil insanların ölmesidir.

Suudi Arabistanlı yüz elli kadar din âlimi, bilim adamı ve entelektüelin imza attığı “Nasıl bir arada var olabiliriz” başlıklı, “şiddet diline alternatif yaratmak” için dünyaya barış ve diyalog çağrısı yapan açık mektubun imzacıları arasında, Avde ile beraber Aiz el-Karni ve Havalı gibi şeyhlerin de bulunması, Sahve'nin benimsediği itidal çizgisinin somut bir göstergesiydi. Hiç bir zaman gayri İslami saymadığı (bilakis İslam dininin ve yegâne sahih yol addettiği Selefi akidenin dünya üzerinde neşri için varlığını zaruri gördüğü) Suudi devletinin güvenlik ve selameti adına bu şeyhler, bu bağlamda önemli bir misyonu da yüklenmek istediler. Bu misyon, aşırı Selefilere ile devlet arasında diyalog ortamı yaratarak ülkeyi vuran terörün önüne geçmektir.⁴⁷

Bu arabulucu misyonun etkisinden sonra Sahve Lideri Selman El-Avde ve diğer yöneticilerin şöhreti gittikçe arttı. El Avde, Suud destekli birçok dilde yayın yapan "Islam Today" adlı web sitesi ile davet çalışmalarına devam etti. Kısa sürede tüm dünyada tanınmış etkili bir davetçi misyonunu yakaladı. Mezhepçiliğe ve şiddete karşı olan tutumu, şöhretinin artmasında yardımcı oldu. Özellikle 2006 yılındaki Hizbullah- İsrail savaşında, Hizbullah yanlısı tutumu takdir topladı.

Körfez Savaşı'ndan (1991) sonra Sahve ile Suudi yönetimi arasındaki ilişkilerin tadı kaçmış, Suudi yönetimi Sahve'yi kuşkulular listesine alırken Sahve de Suudi siyasetine artık teslim olunmaması gerektiği kanaatindeydi. Liberallere yakınlık duyan ve İslamî çevrelere hep soğuk olan Abdullah'ın 1995'ten itibaren Kral Fahd'ın sağlık sorunlarından dolayı yetkilerini kullanmaya başlaması, 11 Eylül 2001 vakası, Suudi'deki dengelerin önemli isimlerinden Müftü Bin Baz'ın 1999'da ölümü ve nihayetinde Abdullah'ın 2005'te kral olması yönetim ile Sahve arasındaki mesafeyi artırdı.

⁴⁷ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/suudi-arabistanda-Sahve-seyhlerinin-tutuklanmasi-ne-anlama-geliyor/911197> Haber-Analiz/ Prof.Dr. Mehmet Ali Büyükkara Erişim: (14.04.2019)

Suudi bu süreçte İslamî yapıların Suudi içinde silaha yönelmesinden endişe ettiği gibi seçimli siyaset talebinde bulunmalarından da endişe duydu. Bu iki endişe arasında İçişleri Bakanı Bin Naif, Sahve'nin büsbütün gözden çıkarılmasını engelledi. Sahve de hiçbir zaman Suudi yönetimine tam muhalif olmamakla yönetimin büsbütün kendi aleyhine dönmemesinin önüne geçti. İki taraf da bir tür soğuk savaş hâlinde olmayı günün koşulları içinde yeterli gördü.

Bu soğuk savaş, ancak 2017'de yerini tamamen fiili mücadeleye bıraktı. Süreç içinde hem İslam dünyasında ortaya çıkan cihadi gruplar hem de İslamî hareketlerin dünya genelinde seçimli siyasete yönelmesi Sahve'nin işini zorlaştıran hususlardı.⁴⁸ Cihadi grupların artması, ABD'nin, Suudi'nin bu gruplarla ilişkisini sorgulamasına yol açarken Suudi bu konudaki etkisinin kendisiyle değil, Sahve ve Sürürî hareketleri ile ilgili olduğunu iddia ediyordu. Bu da Suudi'nin söz konusu hareketlere karşı harekete geçmesine yol açıyordu. Seçimli siyasete yönelen İslamî hareketler ise Sahve'nin işini daha da zorlaştırıyordu. Zira seçimli siyaseti kraliyetin idamesi için en önemli tehdit gören Suud yönetimi Sahve âlimlerinin de seçimli siyaset karşıtı faaliyetlerde bulunmalarını istiyordu. Seçimli siyasete yönelen hareketlerin çoğu İhvan kökenli olunca Sahve hem itikadı gereği hem İhvan'la bağından dolayı buna yanaşmıyor, bu da yönetim için Sahve'nin potansiyel tehlike olma ihtimalini artırıyordu.

Bu arada Şubat 2005'te Suudi'de 40 yıl aradan sonra gerçekleştirilen belediye encümenlikleri seçimlerinde Sahve adaylarının büyük başarı gösterdiğini söylemekte yarar vardır. CIA, bu seçimle ilgili yayımladığı notlarda İslamî hareketin artık basit bir ıslah hareketi olmaktan çıkıp tüm toplumsal ve siyasal düzeni değiştirme stratejisine sahip bir teşkilata dönüşmek üzere olduğunu öne sürdü, dikkatleri Sahve üzerine çekti.⁴⁹

23 Ocak 2015'te Kral Selman'ın tahta geçmesi ile beraber yönetimde etkili olan Prens Muhammed bin Selman, Haziran 2017'de babası tarafından veliaht tayin edildikten sonra Suudi siyasetine hükmetmeye başladı. Bin Selman, ülkeyi ABD ve İsrail'le yeni bir ittifak sürecine götüreceğinin işaretlerini verirken Eylül 2017'de Sahve hareketinden Ali el-Ömeri ve hemen ardından Selman el-Avde, Avaz el-Karni, Nasır el-Ömer gibi önemli şahsiyetleri tutuklattı. Tutuklamanın Haydar İbadî'nin Ekim ayındaki Suudi ziyaretinden ve Kasım ayındaki prens tutuklamalarından öncesine denk getirilmesi anlamlıdır.⁵⁰ Bin Selman, başta Şiilerle ilgili yaşanan sorunları Sahve hareketine yüklüyor; Saddam'ın Kuveyt istilasına(1991)

⁴⁸ Lacroix, s. 319-323.

⁴⁹ https://ormer.sakarya.edu.tr/uploads/files/07_suudi_arabistan_2005.pdf ET: 17.06.2019.

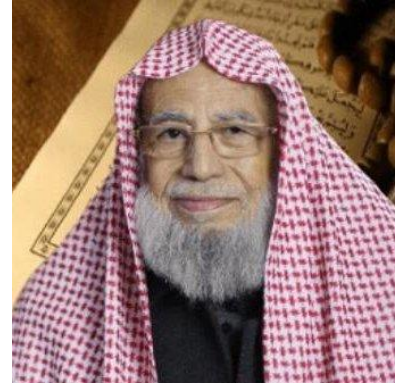
⁵⁰ <http://www.bbc.com/arabic/interactivity-41273217>; <https://www.setav.org/5-soru-suudi-arabistanda-iktidar-oyunlari/> ET: 17.06.2019.

karşı Suudi'nin ABD ile kurduğu ittifaka karşı duran âlimleri tutuklayarak ABD'nin bölgesel ittifakına göndermede bulunuyordu. Âlimlerin prenslerden önce tutuklanması ise veliahdın hem âlimlerden duyduğu endişe hem uluslararası güçlerden siyaseti için beklediği destekle ilgilidir. Bin Selman, âlimleri tutuklayarak uluslararası güçleri ülkede, İslam'a en büyük düşmanlığı kendisinin yapacağını, bundan dolayı kendisini diğer prenslere tercih etmeleri gerektiğini anlatmaya çalışmıştır.

Sosyal medyada 14 milyon takipçisi olan Avde'nin ve Sahve'den arkadaşlarının tutuklanması ve diğer tutuklanmalara karşı başta yurt dışındaki Suudi muhalif yazarlar, âlimler, vaizler ve akademisyenler tarafından "15 Eylül Hareketi" inisiyatifi başlatılmıştır.⁵¹

3.3. Sururî Hareketi

Suriyeli âlim Muhammed Surur bin Naif Zeynelabidin'e dayandırılan bir harekettir. 1938'de Suriye'nin güney şehirlerden Havran'da doğan Muhammed Surur, gençlik yıllarında İhvan-ı Müslimin hareketi içinde Mustafa Sibai'nin yanında bulunmuştur. BAAS'ın 1963'te Suriye'de yönetimi ele geçirmesi ve İhvan-ı Müslimin'e yönelik baskıların artması üzerine Sururi, 1965'te Suudi Arabistan'a geçmiş ve İhvan kökenli pek çok Suriyeli âlim ve hareket adamı gibi İmam Hasan el-Benna'nın çizgisinden kopmuş, Vehhabiliğe yaklaşmıştır. Sururi, İhvan-ı Müslimin bağıni zaman içinde kopararak ve hatta İhvan'a eleştiriler yönelterek dışarıdan daha devrimci görünen, hakikatte Vehhabiliğe daha yakın bir İslamî çizgi oluşturmuştur.

Muhammed Surur bin Naif Zeynelabidin

Sururi, Kral Faysal döneminde Suudi Arabistan'ın sosyalizme karşı faaliyetleri doğrultusunda özellikle el-Kasım bölgesinde dersler vermiş ama 1973'de Suudi'den ayrılarak Kuveyt'e geçmiştir. Sururi, Kuveyt'i fikriyatının inşası ve yayılması için uygun bir zemin

⁵¹ <https://www.dw.com/ar/%D8%AD%D8%B1%D8%A7%D9%83-15-%D8%B3%D8%A8%D8%AA%D9%85%D8%A8%D8%B1-%D8%A8%D8%A7%D9%84%D8%B3%D8%B9%D9%88%D8%AF%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D9%88%D9%82%D9%8A%D8%AA-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%AE%D9%84%D9%81%D9%8A%D8%A7%D8%AA-%D9%88%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AD%D8%B1%D9%83%D9%88%D9%86/a-40532422> ET: 17.06.2019.

olarak değerlendirmiş, oradan Arap İslam âlemine seslenerek o coğrafyada yeni bir ses olarak ortaya çıkmıştır.⁵²

Sururi, pratiği öne çıkararak ve Ümmetin birliğini fikriyatının temeli haline getiren yaklaşımına karşı, Vehhabilikle benzer bir ton ve renkte akide vurgusu yapmış, İhvan'dan farkını da buna dayandırmıştır.⁵³

Suudi Arabistan'a göç etmek durumunda bırakılan diğer Suriyeli âlimler gibi Sururi fikirlerini daha çok, Ehl-i Sünnet taraftarlığı üzerinden Şia karşıtlığı ve İran devrimini aleyhtarlığı üzerinden ifade etmiş; bu karşıtlığını İran devrimini kast ederek "Mecusilerin Devri Geldi" adlı bir kitap yazacak noktaya götürmüştür. Kuveyt hükümeti 1984'te bu kitabı yasaklayınca Sururi, aşırı Şii mezhepçileri gibi aşırı Sünni mezhepçileri de himaye eden İngiltere'ye göç etmiş ve faaliyetlerini orada sürdürmüştür.

Sururî, 2004'te İngiltere'den ayrılıp Ürdün'e yerleşmiş, 2011'de Suriye iç savaşının başlamasından sonra Katar'a geçmiştir. Sururi, Suriye iç savaşı ve daha sonra Yemen meselesinde esasta İran karşıtlığı merkezli görüşler ifade ederken Suriye iç savaşının BAAS rejimine karşı milli bir isyana dönüşmesi yönünde bir tutum içinde gibi görünmüştür. Bununla birlikte "Biz grupçuluğu (et-taifiyye) reddediyoruz; Sünni, Hıristiyan ve Dürzî kim bu rejimin yanında olursa onun suçlarına ortaktır." demiştir.

Kasım 2016'da Katar'da vefat eden Sururi'nin bu söylemi Arap milliyetçiliği ile de karışarak Arabistan'daki sosyolojide kendisine büyük bir yer bulmuş, Sururi, son dönemde Arap gençlerini en çok etkileyenlerden biri olarak görülmüştür.

Pek çok kitabı bulunan Sururi, günümüzde özellikle Suudi Arabistan'ın Necd bölgesinde halk üzerinde en geniş etkiye sahip hareket adamı olduğu ve Sururilerin, o bölgede camiler ve ilim merkezlerinde köklü bir yer edindiği ifade edilmektedir.

Suudi Velihahdı Muhammed bin Selman, 2018'de Time dergisine verdiği demeçte İhvan-ı Müslimin hareketini İslam âlemindeki, bütün dünyadaki İslamî hareketlerin babası olarak nitelendirmiş, Sururi hareketini de "Ortadoğu"daki daha aşırı bir hareket olarak anmıştır. Katarlı analist Muhammed Al Şeyh de bunun yerinde bir tespit olduğunu dile getirmiştir.⁵⁴ Eş-Şarkü'l-Avsat gazetesi, bir analizinde hareketi İhvan'ın daha devrimci bir

⁵² <https://www.aljazeera.net/encyclopedia/icons/2016/11/13> ET: 17.06.2019.

⁵³ Muhammed Al Şeyh, "Menhum es-Sururiyyûn", <http://www.al-jazirah.com/2018/20180410/fe11.htm> ET: 17.06.2019.

⁵⁴ <https://www.aljazeera.net/encyclopedia/icons/2016/11/13>; Muhammed Al Şeyh, "Menhum es-Sururiyyûn", <http://www.al-jazirah.com/2018/20180410/fe11.htm> ET: 17.06.2019.

versiyonu olarak değerlendirmiştir.⁵⁵ Aynı gazetenin Suudili Fahd Süleyman adlı yazarı “Sururiler: Medine’deki Gericiler” başlıklı yazısında hareketin Seyyid Kutupçu (Kutubi) bir anlayış içinde hamasi duygularla gençleri etkilediğini ve şiddete yönlendirdiğini öne sürmüştür. Ona göre hareket en çok Filistin meselesi üzerinden Suudi hükümetine karşı nefret oluşturmuş ama Katar konusunda sessiz kalmıştır.⁵⁶

Suudi’de Muhammed bin Selman sonrasındaki değişimi “Siyasal İslam’dan Sonra Uygarlıkçılık ve Vatanseverlik” başlığı altında ele alan Yusuf ed-Dini adlı yazar, Suudi’de etkin olan bu hareketlerin yanında Hizbu’t-Tahrir’in de Suudi’de mühendislik fakülteleri başta olmak üzere akademisyenler arasında bir güce sahip olduğunu yazmıştır.⁵⁷

3.4. Suudi Arabistan’da Şii Hareketler

Suudi Arabistan’da makul tespitlere göre Şii nüfus genel nüfusun yaklaşık yüzde on beşini teşkil etmekte, bu da yaklaşık 4-5 milyon nüfusa denk gelmektedir.

Suudi Arabistan’da Şiiliğin üç ana fırkası İsnâaşerîlik (İmamiye/Caferilik), Zeydîlik ve İsmailîlik kollarının her üçü de bir varlığa sahiptir. Ancak yüzde 75’lik oranla İsnâaşerîlik çoğunluğu temsil etmektedir. Bu mezhebin mensupları, kuzeydoğu bölgelerinden ve Şiilerin Suud’daki merkezi Katîf çevresinde yoğunlaşmışlardır. İsnâaşerîlik, Ahsâ ve kısmen de olsa Dammâm bölgelerinde bulunmakta, Rebia, Benî Halid, Hudayrîler gibi kabilelerle temsil olunmaktadır. Bu Şiilerin çoğunluğu Irak ve Biladüşşam gibi bölgelerden geldiği için Arap asıllıdır ancak onlara İranlılar ve başka toplumlardan katılanlar da olmuştur.

Suud Şiileri içindeki Zeydiler ve İsmaililer ise Yemen sınırına yakın bölgeler olan Necran, Cîzân şehirlerinde yer alır. Cidde’nin Yanbu bölgesinde aşırı gruplardan Keysâniyye Şiilerinin de var olduğu iddia edilir.

Suud Şiileri içerisinde farklı gruplar öne çıkar. Bunlardan en önemlisi, “Şîrazîler” olduğu öne sürülür. Hasan es-Saffâr önderliğindeki Suudi Şîrazileri, Irak Şiilerinin lideri Ayetullah Sistani’ye, siyasi olarak ise Lübnan Hizbullahı’nın kurucu liderlerinden Hüseyin Fadlullah’a yakındırlar. Bu gruplar birlikte Yusuf el-Mehdi ve Mahmud es-Seyf önderliğindeki “Şîraziyye” grubu da önemli kabul edilir.

⁵⁵ <https://turk-archive.aawsat.com/2018/09/article55432582/suudi-arabistan-ve-darbeci-fundamentalizmin-sonu/> ET: 17.06.2019.

⁵⁶ <https://aawsat.com/home/article/1336286/%D9%81%D9%87%D8> ET: 17.06.2019.

⁵⁷ <https://aawsat.com/home/article/1027811/> ET: 17.06.2019.

2016'da Suudi yönetimi tarafından idam edilen Nemr en-Nemr ve Muhammed Hasen el-Habib'in liderlik ettiği "Müderrisiyye" grubu da Şîraziyye akımı ile inanca-itikada dair konularda benzer bir çizgide olsalar da İran'a daha çok yakındırlar.

Siyasi konularda ise Suud Şiiileri arasında "Hizbullah el-Hicâz" adıyla anılan ve daha ziyade Lübnan'daki Hizbullah hareketi ile yakınlık kuran grup da vardır. Bir diğer grup ise Hamza el-Hasen ve Fuad İbrahim önderliğindeki "Londra hareketi" adlı gruptur. Bu yapılar, Müderrisi grubuna yakın Saffâr akımına ise muhaliftirler.

Suud Şiiileri arasında en öne çıkan lider-âlim, Hasen Musa es-Saffâr'dır. Islahatçı bir anlayışla ve siyasi-dini/mezhebi bir saikle hareket eden ve "Katîf'in Humeynîsi" lakabıyla anılan es-Saffar, 1979 yılında taraftarlarının çoğunlukla bulunduğu Suud'un Katîf ve Doğu bölgelerinde ayaklanmada bulunmuş, başarısız olunca da 90'lı yılların ortalarına kadar Suud'u terk etmiş, ancak Kral Fahd zamanında Suud'a dönebilmiştir.

Suud-Katîf'teki diğer önemli Şii âlim-liderlerden biri de Muhammed el-Cîranî'dir. İran karşıtı olarak bilinen Cîranî, Suudi'de Şiiilere ait tek mahkeme olan Katîf'teki Evkaf Mahkemesi'nde kadılık yaparken 2016'da kaçırılıp öldürüldü. Aynı yıl Suudi Arabistan yönetimi tarafından idam edilen Nemr en-Nemr de Suudi Şia'sının önemli bir ismiydi. Nemr en-Nemr, akidesinde

Muhammed el-Cîranî

aşırı bir mezhepçi ve siyaseten sıkı bir İran yanlısıydı.

Söz konusu Şii yapıların yanında Medine'de de önemli sayıda Şii nüfus vardır. Bunlar İsnâaşeri-Ca'feri ana akım Şii grubu ile Keysaniler gibi Şii kollarına mensupturlar. Şiiiler, özellikle Nahâvile mahallesi, Kuba'daki bazı mahalleler ile Kurban, Avalî ve Harra Şarkıyye gibi mahalleler ile Medine dışındaki Ebu Ziba gibi bazı köylerde yoğun olarak yaşıyorlar. Medine'deki bu Şiiiler, Ürdün ve Fas'taki kraliyet aileleri ile de yakınlığı olan Haşimîler ve Alevîler ile Amrîler gibi kollara mensupturlar.⁵⁸

⁵⁸ Özcan Hıdır, "Ortadoğu'da etnik bloklaşma ve Suudi Arabistan Şiiileri" <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/ortadogu-da-etnik-bloklaşma-ve-suudi-arabistan-siiileri/967060> ET: 17.06.2019.

3.5. Suudi Arabistan'ın Şii Politikası

Suudi Arabistan henüz kuruluş aşamasında iken 1913'te Abdülaziz, İsnâaşeri-Ca'feri mezhebi mensuplarına mezheplerini icra etme hakkı tanıyacağını duyurdu. Suudi yönetimi, zengin petrol yataklarının bulunduğu Katif bölgesinde Şiileri yoğun bir şekilde ARAMKO (Arabistan-Amerika Petrol Şirketi Ortaklığı) şirketine aldı, aynı dönemde Şiiler üzerinde Tahran Şah yönetimiyle sıcak ilişkiler kurdu.

Vehhabilerin tekfir hareketine karşı, Abdülaziz 1929 isyanında "İhvan, Allah'a itaat edendir" söylemi üzerinden Şiileri Suudi Arabistan'ın asli vatandaşları olarak gördü.

Suudi Arabistan, 1960'lı yıllardan itibaren özellikle Melik Faysal Suriyeli âlimlerden yurttaşlarını sosyalizmin etkisinden korumak için yararlanmaya başladığında devlet pragmatizmi yerine Vehhabi teorileri öne çıkardı.

1979 İran devrimi ve Cuheyman el-Uteybi vakası ile birlikte ise Suudi Arabistan Şiileri kendisine karşı bir devrim hareketinin potansiyeli olarak görmeye başladı.

Körfez Savaşı'yla (1991) birlikte Suudi Arabistan'ın Saddam Hüseyin'e karşı Irak'taki Şii hareketlerin ortaklığına duyduğu ihtiyaç, Kral Fahd bin Abdülaziz'i 1993'te Şii açılımına götürdü. Kral Fahd, Şiilerin ülkenin asli vatandaşları olduğunu ve bütün sorunlarının içeride çözülebileceğini ifade etti.

Suudi yönetimi Şiileri, Suudi vatandaşı ve bütün Suud vatandaşlarını Müslüman kabul ediyor. Dolayısıyla Vehhabiliğin Şiileri tekfir eden teorisinin aksine devlet pragmatizmi içinde Şiileri İslam toplumunun bir kesiti sayıyor ve Hicaz'a sahasına girişi konusunda onlara o yönde muamele ediyor, Medine'de dahi faaliyetlerini açıkça yürütmelerini engellemiyor.⁵⁹

2004'te Şeyh Saffar gibi Şii önderlerin Filistin meselesinde ABD'ye yönelik sert eleştirileri Suudi Arabistan'ın tepkisine yol açtı. Suudi Arabistan, bu tür alimlerin tutumlarına karşı cezaları Şiiliklerine değil, siyasi söylemlerine yönelik uygulasa da bu alimler Şiiler arasında güç kazanmak için Suudi'nin Şii karşıtı yönünü vurguladılar, cezalandırmalarını genel İslamî söylemlerine değil, Şiilikleriyle ilişkilendirdiler. Taban bulmak için geliştirdikleri bu söylem bölgede tahribatlara sebep oldu.

Suudi yönetimi buna rağmen Şiilerin en azından bir kısmını yanında tutmaya çalıştı; Saffar'ın bürosu bizzat Suudi Dışişleri Bakanı Faysal tarafından ziyaret edildi. Bahreyn

⁵⁹ Silje Marie Andersen, "Saudi, Shia, Saudi Shia?", Norwegian University, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 41.

meselesi ve Şiiilerin İran'la geliřtirdikleri iliřkiler, Selefçiliğın militarize olması ve Irak – Suriye sahasında yařananlar Suudi-Şii iliřkilerini 2010'lardan sonra en olumsuz sūrece tařıdı. Bu sūreç nihayetinde Suudi'nin Nemr en-Nemr'yi idam etmesine kadar vardı. Şiiiler, Sūnnileri karřı Selefilerin Şiiilere karřı sūylemine denk gelen ařırı bir sūyleme sahip olan Nemr'in Şii olduđu için idam edildiğini iddia etmiřlerse de vakanın hakikati Suudi'in Bahreyn siyaseti ile ilgiliydi. Nemr, Suudi'yi Bahreyn politikasından dolayı katillikle sulayınca eleřtirilere tahammūlsūzlūđū bilinen Suudi yūnetimi ona karřı harekete geçmiřti.

Suudi yūnetimi, bu sert sūreten sonra Veliyaht Prens Muhammed bin Selman'ın 2030 Vizyonu doğrultusunda bir Şii açılıma da gerçekleştiriyor. Yūnetim, Şiiilere karşı son yıllardaki olumsuz tutumun sorumluluğunu Suriye-Irak sahasından himaye ettiği ve radikal İslamcılar dediği ālimlere yūklüyor ve Şiiileri artık İslamcılık yerine “Vatanlılık ve Uygarlık” esasları ūzerine oturtacağını vaat ettiği modern Suudi'nin eřit vatandaşı olmaya çağırıyor.⁶⁰ Suudi-Irak ilişkileri açısından ūnemli olan bu sūylemin Suudi Şiiilerinin bir kısmı arasında karşılılık bulacağı muhakkaktır.

3.6. İslamî Hareketlere Dūřman Bir Hareket: Medhaliler

Vehhabiliğın militan bir kolu olan Medhalilik, kurucusu şeyh Rebi Hadi Medhali'ye atfedilir. Akım için Medhali'nin hocası Muhammed Aman Cami'ye atfen “Cami Selefilik” de denilmektedir.

“Veliyyu'l emr (emirlere itaat)” iddiasıyla Suudi ve mūttefiklerine itaatin bir itikad meselesi olduđuna, bu itaatten çıkanların hak yoldan saptıklarını dile getiren, Suudi kořullarında ūretilmiř u bir itaat grubudur. Gūnūmūzde Suudi Arabistan'ın yanında Suudi siyaset ađının uzandıđı Arap İslam ūlkelerinde de etkin bir yapıdır. Grubun mensupları Libya ve Mısır gibi ūlkelerde daha çok istihbarat yapılarında ve cezaevlerinde çalıřtırılırlar.

Medhaliliğın kurucusu řeyh Rebi Hadi Medhali, 1932'de Suudi Arabistan'da dođmuř, ilk eđitiminden sonra dūnemin Suudi Arabistan Mūftūsu Abdūlaziz bin Baz ve ūnlū Selefi ālim řeyh Muhammed Nasruddin Elbani gibi isimlerden ders almıř ama daha çok Bin Baz ailesinin sadık talebelerinden Muhammed Aman Cami'nin asistanı olarak yetiřmiřtir.

Aslen Habeřistanlı olan Muhammed Aman Cami, henūz 1950'li yılların bařında eđitim için Suudi Arabistan'a gelmiř; Mekke'de dūnemin Suudi Mūftūsu řeyh Abdūlaziz b.

⁶⁰ <https://www.alarabiya.net/ar/politics/2018/03/08/%D8> ET: 17.06.2019.

Baz'la tanıştırmıştır; Bin Baz, Cami'yi himayesine alarak onu Riyad'a götürmüş ve özel bir eğitime tabi tutmuştur.

Cami, 1961'de açılan Medine İslam Üniversitesi'nde Suudi Başmüftüsü Şeyh Muhammed Al Şeyh'in yanında bulunmuş; aynı zamanda o dönemde Al Şeyh'in naibi olan Bin Baz'a talebeliği de devam etmiştir. Cami, 1970'li yıllarda doktorasını yapması için Kahire'ye gönderilmiştir, doktorasından sonra Vehhabiliğin Selefilikle özdeşleştirilmesi yönünde gayret göstermiş ve pek çok talebenin yanında Medhalî'yi yetiştirmiştir.⁶¹

İlginç bir zamanlamayla İhvan-ı Müslimin liderlerinin 1960'lı yıllarda Suudi himayesine alındığı günlerde Suudi himayesine alınan Cami ve Medhali, kendilerini İhvan-ı Müslimin düşmanlığına adanmışlardır. Cami bu konuda geri planda kalsa da Medhali, Seyyid Kutup'un neredeyse her görüşüne karşı risaleler kaleme almıştır. Ancak Cami-Medhali ikilisinin öne çıkması ise 1991'de gerçekleşmiştir. O tarihte Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin Kuveyt'i istila etmiş, Suudi yönetimi bu istilaya karşı ABD'den yardım istemiş ve bunun neticesinde I. Körfez Savaşı gerçekleşmiştir.

Suudi'nin Irak'a karşı ABD ile geliştirdiği bu ilişki, Suudi Arabistan'da ulema-devlet ilişkileri açısından bir dönüm noktası olmuş, Sahve âlimleri ve Sururî hareketi Suudi yönetimini eleştirirken Cami-Medhali ve bağlıları, Suudi'yi eleştirenleri mulhidlikle itham etmişlerdir. Sahve âlimleri "Müslümanla savaş için gayrimüslimden yardım istemek caiz değildir" fetvası verirken yönetime yakın bazı şahsiyetler, gayrimüslimden yardım istemeyi caiz görmüş ancak caiz görmeyenleri ise mazur saymıştır.

Buna karşılık Medhali, "Seddü Udvanü'l-Mulhidin ve Hükmü'l-İstiane Ala Kitalihim Bi Ğayri Müslimin (Mülhidlerin Saldırısına Karşı Koymak için Gayrimüslimden Yardım İstemenin Hükmü)" adlı kitabı yazmış, ABD'den yardım almayı desteklediği gibi ABD ile ilişkileri eleştirenlere de hakaret etmiştir. Medhali, ABD ile ilişkileri eleştirenleri "huruc 'ales-sulta (meşru yönetime karşı isyan)" ile itham etmiştir. Bu vakayla Suudi Selefilığının "siyasi otoriteye mutlak itaat" ilkesi belirlemiştir.

Sistemle bu kadar yakınlaşma Cami'ye Medine İslam Üniversitesi rektörlüğü sağlamış; başta Medhali olmak üzere gruba bağlı çok sayıda kişi de Medine İslam

⁶¹<https://www.ajurry.com/TarjamaJami.htmhttps://alarab.co.uk/%D8%A7%D9%84%D8%B4%D9%8A%D8%A E-%D9%85%D8%AD%D9%85%D8%AF-%D8%A3%D9%85%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%A7%D9%85%D9%8A-%D8%A7%D8%B3%D9%85-%D8%AA%D8%AD%D9%88%D9%84-%D8%A5%D9%84%D9%89-%D8%AA%D9%8A%D8%A7%D8%B1-%D8%AF%D9%8A%D9%86%D9%8A> ET: 17.06.2019.

Üniversitesi'ne yerleşerek İslam dünyasından buraya gelen gençlere İslamî hareket karşıtlığını aşlamıştır.

İslamî hareket düşmanlığını Müslüman Kardeşler'e karşı düşmanlık odaklı sürdüren Medhali grubu 90'ların ortasında Suudi yönetimine yazdığı bir raporda Müslüman Kardeşler'in eylemlerinin rejimi değiştirmek isteyen küresel bir planın parçası olduğunu öne sürmüştür.

“Medhali Selefiligi diğer Selefi akımlardan ayıran en önemli özelliği siyasi otoriteye (veliyu'l emr) mutlak itaati savunmakla birlikte sivil ve siyasi her türlü muhalefeti dinden çıkma olarak nitelemesidir. Medhali fikhına göre –ele geçirme yöntemine bakılmaksızın– iktidarı ele geçirene (mütegallib) de, onu düşürüp yerine geçene de mutlak itaat edilmelidir. Aynı şekilde iktidardan meşruiyet alan bütün dini kurumlara da itaat edilmelidir. Bu çerçevede Suudi Arabistan'daki Yüksek Âlimler Heyeti ya da Müftülük gibi kurumlara itaat edilmesi dinen zorunluluktur. Mevcut siyasi otoritelere karşı muhalefet eden İslami hareketler partileşerek “Müslümanların tek bir imam altında birleşmesine engel oldukları için” sapkındır. Suudi Arabistan'daki Sahve Selefiligi ve Müslüman Kardeşler'e karşı bu fikirleri geliştiren Medhali bu hareketlerin bir fitne ve dalalet hareketi olduğunu savunarak her türlü vesileyle bunlarla mücadele edilmesi gerektiğini iddia etmektedir. Medhali'nin bu fikirleri Medine'de eğitim gören Arap dünyasının çeşitli yerlerinden öğrenciler üzerinden süreç içinde Suudi Arabistan'ın müttefiki olan siyasi otoritelerin savunuculuğuna doğru genişlemiştir.”

Medhali Selefilik kaynağında Medhali'nin bulunduğu referans merkezli çalışan bir ağ şeklinde örgütlenmekte ve geliştirdikleri bazı kalıplar üzerinden kendilerinin referans vermediği din âlimlerini ötekileştirmektedir. Herhangi bir din âliminin sözüne itibar edilmesi için Medhali'nin o kişinin dini alandaki yetkinliğine referans olması ya da herhangi bir ülkede Medhali'nin referans olduğu birinin referans olması gerekmektedir. Aksi takdirde o din âlimini dinlemek ve sözüne itibar etmek “caiz” değildir zira insanları dinden çıkarması ve fitneye sebep olması ihtimali vardır. Bunun yanında muhatap olunan kişilere bu Selefilik akımının gündem başlıkları içindeki bazı sorular sorularak kanaati öğrenilmekte, eğer kendi görüşleriyle uyuşmuyorsa ya da bilmiyorum diye cevap veriyorsa dini açıdan sakıncalı olarak damgalanmaktadır. Aralarında sık sık bölünmeler ve ayrılmalar olsa da Suudi Arabistan'ın Medhali üzerinden bu ağa sunduğu destek onun belirleyici aktör olarak varlığını sürdürmesine imkân sunmaktadır. Medhali Selefiligin kendilerinden olmayanları ötekileştirmek için geliştirdikleri bazı kalıplar bulunmaktadır: Siyaset yapanın evine misafir olarak giden siyasete katılmış sayılır, siyaset yapanları bir konuda haklı gören –gerçekten haklı olsa dahi– dönem

kabul edilir. “Yanlış görüşlere sahip bir kişi”yle ilişkisini kesmeyen onun mezhebinden sayılır. “Bidat ehli”nden birinin –bazen şer’i gerekçelerle dahi olsa– bir iyiliğinden bahseden döneç ve çıkarıcı görülür. Muhaliflerden birinin sözünü delil gösteren –doğru olsa bile– döneçtir, “sahtekarları” ve “bidat ehli”ni savunmaktadır.“Müslüman kişi kendisinde barındırdığı hayır ve şerre göre sevilir ya da nefret edilir” derse döneç, çıkarıcı, Müslüman Kardeşler sempaticisi ya da kutuplaştırıcıdır.”

Medhalilik, Cami’nin şahsında bir tür Suudi kölemenliği (maaşlı köleliği) olarak Arap İslam âlemine yayıldı. Henüz Muammer Kaddafi döneminde Libya istihbaratına alındı. Mübarek döneminde Mısır’a yerleşti ve 2011 Arap Baharı’ndan sonra BAE Prensi Muhammed Bin Zayed’in liderliğini yaptığı blok içinde İslamî hareketlere karşı açıklamalarla yapmakla kalmadı, fiili operasyonların bir parçası olarak savaşıyor.⁶²

Bu arada grubun veliyyu’l emr teorisile mutlak itaati Muhammed Mursi’ye ve Tunus’un 2011 sonrası NAHDA ağırlıklı hükümetleri için işletmeyip diktatör Sisi ve Tunus’taki sosyalist yapı için işletmesi sadece grubun hesabına bir tutarsızlık olarak geçmiyor. Bu tür gruplar, İslam dünyasında İslam’a duyulan saygıyı azaltıyor ve sekülerizmin güç kazanmasına katkıda bulunuyor.

4. SUUDİ ARABİSTAN’IN İSLAMİ HAREKETLER SİYASETİ

Suudi Arabistan’ın İslamî hareketlerle ilişkisini, izleme, olumlu görünen olumsuz müdahale ve açık düşmanlık dönemi diye üçe ayırmak mümkündür.⁶³

4.1. İzleme Dönemi

Suudi Arabistan ile günümüzün İslam hareketleri arasındaki bilinen ilk temas 1936’da gerçekleşmiştir. İhvan-ı Müslimin Hareketinin önderi İmam Hasan el-Benna, 1936’da Hac

⁶² Emrah Kekilli, “Ortadoğu Siyasetinde Medhali Selefilik’in Rolü Libya, Mısır ve Yemen”, SETA, Şubat 2019.; <https://www.aljazeera.net/encyclopedia/movementsandparties/2017/11/26/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AF%D8%A7%D8%AE%D9%84%D8%A9-%D9%88%D9%84%D8%A7%D8%A1-%D9%84%D9%84%D8%B3%D9%84%D8%B7%D8%A9-%D9%88%D8%AD%D8%B1%D8%A8-%D8%B9%D9%84%D9%89-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D9%8A%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85%D9%8A%D8%A9> ; <https://www.ajurry.com/TarjamaJami.htm> ET: 17.06.2019.

⁶³ <https://dogruhaber.com.tr/yazar/abdulkadir-turan/12474-suudi-arabistanda-rejim-degisikligi/> ET: 17.06.2019.

vecibesini yerine getirmek için gittiği Suudi Arabistan'da Kral Abdülaziz ile görüşmüş, krala Suudi'de İhvan'ın bir şubesini kurmayı önermişse de Kral “Hepimiz İhvan-ı Müsliminiz” diyerek öneriyi nazikçe reddetmiştir.⁶⁴

Sonraki İhvan mensupları üzerinde baskıların artması üzerine gerek Mısır İhvan'ı gerek diğer ülkelerden İhvan liderleri Suudi Arabistan'a sığınmak zorunda kalmışlardır. Buna rağmen Suudi Arabistan, İhvan'la cemaat (munazamat) olarak değil, İhvan mensupları ile bireysel olarak temas kurmayı tercih etmiştir. Suudi o dönemde genellikle İslamî hareketleri gözlemekle yetinmiştir.

Suudi Arabistan, 1960'lı yılların başında İslami hareketler siyasetinde köklü bir değişim yapmış, İslamî hareketleri gözleme sürecinden İslamî hareketlere kendi siyaseti ve uluslararası müttefiklerinin siyaseti yönde “olumlu görünen ama aslında olumsuz” yönde müdahale etme safhasına geçmiştir.

4.2. Olumlu Görünen Olumsuz Müdahale Dönemi

Bu müdahale safhasının mimarlığını henüz başbakan olarak atandığı 23 Eylül 1932'den itibaren ülkede iktidar sahibi olan Veliâht Faysal üstlendi. Faysal, 18 Mayıs 1962'de Râbitatü'l-Âlemi'l-İslâmî'nin (Dünya İslam Birliği) kuruluşuna öncülük ederek İslamî hareket siyasetindeki yeni safhayı başlattı. Rabita “Genelde İslâm coğrafyasını tehdit eden komünizme karşı Müslüman halkları korumak amacıyla ve o yıllarda İslâm ülkelerinde aşırı boyutlara ulaşmış olan milliyetçilik hareketlerini frenlemek için” kurulmuştu. Kuruluşun görünürdeki “Ana hedefi ise İslâm ülkeleri ve müsLüman toplumların maddî ve mânevî ilerlemesini sağlamak, aralarındaki birlik ve dayanışmayı temin etmek ve İslâm mesajını dünyaya duyurmaktı.”

İslam alimleri de buna gerçekten hem ihtiyaç duymuşlar hem inanmışlardı. Kurucu heyetin başkanı Suudi Arabistan'ın başmüftüsü Muhammed b. İbrâhim Âlü's-Şeyh, meclis üyeleri ise Ebü'l-Hasan en-Nedvî (Hindistan), Saîd Ramazan (Mısır), Ebü'l-A'lâ el-Mevdûdî (Pakistan), Allâl el-Fâsî (Fas) gibi ilim adamlarıydı.⁶⁵

Kuruluşun arka planında ise İngiltere ile sıkı bağlara sahip Nijerya Sokoto Sultan Ahmedu Bello vardı. Bello, 29 Mayıs 1961'de Suudi Kralı Suud bin Abdülazîz ile Cidde'de

⁶⁴ Abdullah bin Becad el-Uteybi, “el- İhvan ve'l-Suudiyye”, eş-Şarkül'Evsât gazetesi, yazı dizisi, Sayı: 12913, 6 Nisan 2014, <http://archive.aawsat.com/details.asp> ET: 17.06.2019.

⁶⁵ Mustafa L. Bilge, “Râbitatü'l-Âlemi'l-İslâmî”, DİA, İstanbul: TDV Yayınları, 2007, ss. 379-380.

bir araya gelmiş, ikili arasında görüşmelerde İslâm âleminin geneli ve Nijerya'daki İslâmî yapıyı etkileyecek kararlar alınmıştır. Aynı toplantıda İslâm ülkeleri arasında kültürel işbirliği çerçevesinde Rabitatü'l-Alemi'l-İslâmî 'nin de temeli atılmıştır. Rabita, bir yıl sonra Mayıs 1962'de Medine'de kurulduğunda Bello kuruluş töreninde teşkilatın amaçlarını açıklayan konuşmayı yapmıştır.⁶⁶

Faysal, kral olduğunda (1964) Rabita üzerinden İslam dünyasındaki bütün İslamî hareketlerle temas içinde olmaya çalışmıştır. Bu noktada Faysal'ın milli önceliği Suudi Arabistan'ın Mısır'da Cemal Abdünnasır, Suriye ve Irak'ta BAAS öncülüğünde büyüyen ulusalcı sosyalizmden korunması, uluslararası bağı ve vazifesi ise komünizmle mücadeledir. Faysal bu çerçevede, ulusalcı sosyalist rejimlerden kaçan alimleri Suudi Arabistan üniversite ve diğer eğitim kurumlarında istihdam edip onların Suudi gençliğiyle buluşmasını sağlarken İslam âleminin genelinde de ABD ve müttefiklerine amacını komünizmle mücadele olarak ifade ettiği, onların da buna onay verdiği katkılar vermiştir.

Seyyid Kutup hakkında idam kararı alındığında Suudi Arabistanlı âlimlerin yanında İslamî hareketlerle yakınlık kuran Kral Faysal da Cemal Abdünnasır'dan kararın iptal edilmesini talep etmiştir. Cemal Abdunnasır'ın ölümünden sonra ise Melik Faysal dönemi boyunca İhvan ile Suudi yönetimi arasında bireysel ilişki niteliğini koruyarak sıcak bir ilişki oluşmuştur. Kral Faysal, sosyalizme karşı İhvan'ı desteklemiş, 1973'te İhvan mensupları genel kurul toplantılarını Mekke'de yapmışlardır.⁶⁷

Faysal, 1975'te bir Suudi ailesi mensubu tarafından katledilmiş, onun yerini alan Kral Halid etkisiz kalmıştır. Rabita, Kral Fahd döneminde ise (1982-2005) İslam dünyasında İslamî hareketleri Vehhabi teorikliğine ve mezhepçiliğe saptırma yönünde çalışmış, İslam dünyasında telafisi güç tahribatlara yol açmıştır.

Suudi Arabistan, İslamî hareketler konusunda Kral Fahd döneminde, “olumlu görünen olumsuz müdahale” Sovyet Rusya'nın yıkılması ve ABD'nin İslam karşıtlığıyla ilgili yeni bir strateji belirlemesi sürecinde Veliht Prens Nayif b. Abdülaziz (ö. 2012) öncülüğünde yeni bir rol de üstlendi. ABD'nin istihbarat kuruluşları CIA ve FBI tarafından yetiştirilen Nayif, İslamî hareketlere karşı çalışmaları ile ABD basını tarafından “Anti Terörün Prensi” diye anılmıştır. Ölümünden dolayı yapılan törenler sırasında Suudi Arabistan radyosunun verdiği bilgilere göre prens, ABD istihbaratının yanında Mısır, Ürdün istihbaratları ile birlikte sözde

⁶⁶ Muhammed Sani Ömer, “Ahmed Bello Serdevna, Recülü'd-Devle ve Da'va”, <http://www.qiraatafrican.com/home/new/ادعوة-دولة-رجل-سيردونا-يلو-أحمد> ET: 17.06.2019.

⁶⁷ Abdullah bin Becad el-Uteybi, “el- İvhan ve'l-Suudiyye”, eş-Şarkül'Evsât gazetesi, yazı dizisi, Sayı: 12914, 7 Nisan 2014, <http://archive.aawsat.com/details.asp?> ET: 17.06.2019.

“teröre karşı fikrî mücadele” amacı doğrultusunda enstitüler kurdu. Bu enstitüler, tarih boyunca İslam karşıtlarına ve bu doğrultuda özellikle Batı'ya karşı mücadelede eden Ehl-i Sünnet'i gözden düşürmek için çalıştı. Çeçenistan, Somali, Filistin, Irak gibi İslam coğrafyalarındaki antiemperyalist bir mücadele veren İslamî hareketlerin vatansız, amacı belirsiz, halkla ilişkileri sorunlu ve şiddette sınır tanımayan hareketlere dönüşmesi yönünde müdahalelerde bulundu. Böylece önceki dönemde İslamî hareketlere yönelik yürütülen fikrî saptırma çalışmaları, farklı bir boyuta taşındı. Bu çerçevede ortaya çıkan sınırsız şiddet eylemleri İslam âleminde farklı mezhep mensupları arasında çatışmalara yol açmış, bölünmeyi artırmış, halkın İslamî hareketlere duyduğu güveni zedelemiştir. Bu durum, Batı'nın İslam âlemindeki hegemonyasının ömrünü uzatırken Batı, o şiddet eylemlerinden İslamo-Fobi yönünde yararlanmış, söz konusu şiddet eylemlerini İslam'ın kendi coğrafyasındaki yayılma hızını kesmek için kullanmıştır.⁶⁸

4.3. Açık Düşmanlık Dönemi

Suudi Arabistan, henüz Kral Abdülaziz döneminden itibaren Batı'ya bağımlılığını İslam âlimleri ve toplumlarının tepkilerini çekmeyecek, Arapları kendisine karşı harekete geçirmeyecek bir denge siyaseti içinde sürdürmüştür. İslam'a karşı Batı ile ilişkisi konusunda eylemleri ifşa olduğunda aleyhindeki söylemleri başarıyla etkisizleştirmeyi başarmış ve 20. yüzyılın ilk yarısına kadar “Vehhâbî” diye “mezhep dışı bir unsur olarak Ehl-i Sünnet dünyasında dışlandığı hâlde özellikle İran devrimi ile birlikte kendisini Ehl-i Sünnet dünyasının en önemli gücü diye kabul ettirmekte çok mesafe almıştır. İçeride İslam hukukunu kraliyetinin sürdürülmesi yönünde kullanıp dış politikasında ise tamamen seküler ve İslam karşıtı olduğu hâlde İslam dünyasında pek çok âlim ve hareket önderi ile bağ kurabilmiştir. Ama Kral Abdullah döneminde (2005-2015), ortaya çıkan ve Arap Baharı başlığı altında değerlendirilen eylemler sırasında (2011) Suudi Arabistan, İslamî hareketlerle ilgili rolünü ifşa etmek durumunda kalmıştır. Kral Abdullah'ın Mısır diktatörü Hüsnü Mübarek, Yemen diktatörü Ali Abdullah Salih, Tunus diktatörü Zeynelabidin b. Ali lehinde yaptığı açıklamalar ve son iki ismi ülkesine kabulü Suudi Arabistan'ın İslamî hareketleri son elli yılda destekler görünürken aslında ulusalcı sosyalist diktatörlerin ayakta kalması için çalıştığını meydana

⁶⁸ Abdulkadir Turan, “ABD'nin silahları mı, Nayef'in enstitüleri mi?” <https://dogruhaber.com.tr/yazar/abdulkadir-turan/8091-abdnin-silahlari-mi-nayefin-enstituleri-mi> ET: 17.06.2019.

çıkarmıştır. Kral Abdullah, Hüsnü Mübarek için dönemin ABD Başkanı Obama'yla bile karşı karşıya gelmekten çekinmemiştir.⁶⁹

Suudi Arabistan, Arap Baharı eylemlerinin görüldüğü ülkelerde diktatörlerin yerine İslamî partilerin iktidara gelmemesi için ABD ve diğer uluslararası güçlerle yeni bir işbirliği süreci geliştirdi. Bu süreçte İhvan-ı Müslimin hareketinin Mısır'daki iktidarının devrilmesi için Batı'yla birlikte çalıştı; Mısır'ın seçilmiş Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin devrilmesiyle yönetimi ele geçiren Diktatör es-Sisî yönetiminin ayakta kalması için Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile birlikte Mısır'a milyar dolarlarca para aktardı, İhvan-ı Müslimin'i terör listesine aldı.⁷⁰ Aynı dönemde farklı yöntemlerle Suriye'de Hafız Esad karşıtı savaşın da başarısızlığa uğramasında rol oynadı.

Suudi Arabistan, Kral Abdullah döneminde İslamî hareketlere karşı açıkça olumsuz bir sürece girme işaretleri vermiş, bu işaretler 2011 Mısır Devrimi ile birlikte açığa çıkmıştır. Kral Abdullah, İhvan-ı Müslimin'e karşı açıkça önce Hüsnü Mübarek'i desteklemiş, ardından General es-Sisi darbesinin en önemli planlayıcı ve finansörlerinden biri olarak belirmiştir. Abdullah'ın ölümü (2015) üzerine yerine geçen Muhammed b. Selman bu süreçten dönme işaretleri vermiştir. Ama Muhammed b. Selman'ın 2017'de Veliht olmasıyla başlayan süreçle birlikte Suudi Arabistan, tarihinde ilk kez toplumsal düzenlemelerde liberal laik reformlara yönelmiş, İslamî hareketlere karşı ise eski ulusalcı sosyalist rejimleri andıran baskıcı bir sürece geçmiştir.

Suudi Arabistan, Muhammed b. Selman'ın veliahtlığı ile birlikte İslamî hareketlere bir dönemin Cemal Abdünnasır ve BAAS partisi gibi bakmaktadır. Suudi yönetimi İslamî hareketleri, artık sadece İhvan'ı değil, İhvan'la iltisakı var sayılan bütün hareketleri “terörist yapılanmalar” içinde görüyor ve onlara o yönde muamelede bulunmayı bir devlet politikası hâline getiriyor.

Bu çerçevede 2017'den başlanarak Sahve ve Sururi hareketlerine bağlı alimler, hapsilere hanelere atılmış veya gözetim altına alınmıştır. Bu alimler, bir dönem Cemal Abdünnasır'ın yaptığı gibi Muhammed b. Selman'ın politikalarını medya önünde onaylamaya zorlanmıştır. Hapsedilen ve gözetim altında tutulan alimlerden, Muhammed b. Selman'ın dayattığı laik liberal sürecin “Vasat İslam” olduğu ve aslı hak çizgi olduğu medya önünde söylettirilmeye çalışılmaktadır.

⁶⁹ <https://www.foxnews.com/politics/report-saudis-warned-obama-not-to-humiliate-mubarak> ET: 17.06.2019.

⁷⁰ Abdullah bin Becad el-Uteybi, “el- İhvan ve'l-Suudiyye”, eş-Şarkül'Evsât gazetesi, yazı dizisi, Sayı: 12916, 9 Nisan 2014, <http://archive.aawsat.com/details.asp?> ET: 17.06.2019.

Bu alim ve vaizlerden Aid el-Karnî, fikriyatıyla çelişecek şekilde medya önünde Suudi yönetiminden özür dilemekle kalmayıp söz konusu ifadelerde bulunmuştur. Buna rağmen Suudi medyası tarafından samimiyetsizlikle itham edilmiş, dolayısıyla kendisinden daha fazlasını söylemesi istenmiştir.⁷¹

Benzer bir tutum reddeden üç alim ve vaiz Selman el-Avde, Avad el-Karni ve Ali el-Omari'nin ise idamı gündemdedir.⁷²

Suudi Arabistan'ın artık sadece Şark'ul Avsat gibi dışarıda yayın yapan gazeteleri değil, Sahifetü'l-Mekke (Mekke gazetesi) gibi gazeteler dahi, Türkiye'nin 28 Şubat dönemi gazetelerini geride bırakan bir söylemle İslamî hareket karşıtı yayın yapıyorlar. Yayınlarında İhvan-ı Müslimin'i merkeze alarak İslam dünyasında az çok bir İslamî dönüşümü ön gören bütün yapıları ağır hakaretlerle anıyorlar.

Suudi Arabistan'da Muhammed b. Selman'la yaşanan sadece bir yönetim değişikliği değildir, aynı zamanda bir rejim değişikliğidir. Kral Muhammed b. Selman, Suud hanedanının kendi soyu üzerinden devam etmesine karşılık ülkeyi liberal-milliyetçi (ulusal sağ) bir rejime götürmeye razı olmuştur. Üstelik Suudi yönetimi bu rejimi başta Katar ve Libya olmak üzere diğer İslam ülkelerine de dayatmaktadır.

Suudi yönetimi, General Sisi diktasındaki Mısır, BAE ve Bahreyn'le bir blok oluşturarak yeni "liberal Arap milliyetçiliği" görünümüyle, bütün İslam alemini Batı karşısında zayıf düşürecek şekilde Arap İslam alemini dizayn etme çabasıdadır.

İçeride ise okul müfredatlarına kadar varan bir müdahale söz konusudur. Yönetim, müfredatı İhvan etkilerinden arındırma adı altında İslamî söylemden uzaklaştırmak için komisyonlar kurmuştur.⁷³ Dolayısıyla Suudi'nin içine girdiği yeni süreç sadece dış politika veya günlük iç siyasetle ilişkilendirilemez. Suudi yeni bir ideoloji üzerinde yeni bir vatandaş türü oluşturmaya yönelmiştir. Suudi'nin ön gördüğü bu vatandaş türünün, İslamî hareketlere yakın olmayı terörizm olarak görmesi, kendisini bir Müslüman olarak nitelendirmeden önce çağdaş ve milliyetçi bir yurttaş olarak tanımlaması tasarlanmaktadır.⁷⁴

⁷¹ <https://www.youtube.com/watch?v=yR70QEJRgYQ> ET: 17.06.2019.

⁷² <https://www.trthaber.com/haber/dunya/suudi-arabistan-3-vaizi-ramazandan-sonra-idam-edecek-416518.html> ET: 17.06.2019.

⁷³ <https://turk-archive.aawsat.com/2018/04/article55393066/suudi-arabistan-mufredati-ihvan-etkisinden-arindiriliyor/> ET: 17.06.2019.

⁷⁴ Suudi Arabistan'daki değişimin arka planı ve siyasete yansımaları için bkz. SDAM Strateji, "Suudi Arabistan'da Veliht Değişimi ve Körfez Ülkelerinde Yeni Lider Profili", <http://sdam.org.tr/haber/92-suudi-arabistanda-veliaht-degisimi-ve-korfez-ulkelerinde-yeni-lider-profil/> ET: 17.06.2019.

Bu projenin Suudi'de nasıl sonuçlar doğuracağı meçhuldür ama Vehhabiliğin tasfiyesine yol açması durumunda İslam âlemine yansımalarının ne olabileceği araştırılmaya değerdir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Suudi Arabistan, Müslümanların sağlam bir akideyi çok konuşmaları gereken bir süreçte bu iddia ile ortaya çıkmıştır. Ancak süreç içinde etkisi altına aldığı Müslümanları bu iddia üzerinden İslam ümmetinden koparıp İngiliz emperyalizmine payanda eden bir mekanizmanın merkezine, sponsorluğuna dönüşmüştür.

Suudi Arabistan, İslam dünyasının son iki yüzyılda yaşadığı sorunların tamamında emperyalizmden yana fiili olarak pay sahibidir.

Suudi Arabistan, bu çerçevede her dönemde kendini yenileyerek Müslümanların kendi bağlamında tutacak beceriyi göstermiştir. Onu bu noktada, diğer İslam ülkelerinden ayıran, onu özgün kılan, İslamî hareket potansiyelini devlet tekeline alarak etkisizleştirme ya da emperyalizme hizmet edecek şekilde yönlendirme becerisidir.

Özellikle Arap dünyasında İslamî hareketlerin maddi yoksulluğu, ilme duydukları ihtiyaç ve ulusalcı sosyalist rejimlerden gördükleri baskı, onları kendilerine bu hususlarda kapı açacak bir ülkeye muhtaç durumda bırakmıştır. Suudi Arabistan, bu ihtiyacı suiistimal ederek, kapısına gelen Müslüman hareket ve önderleri pasifize edecek ya da emperyalizmin hizmetine sürükleyecek şekilde yönlendirmeye çalışmıştır.

Bu durum, özellikle Arap İslam coğrafyasında İslamî hareketler için kavrayanı kahreden bir avcı-kapan mekanizması oluşturmuştur: Ulusalcı sosyalist rejimlerin, katletmek, hapsedmek veya itibarsızlaştırmak için peşine düştükleri nice muvahhid âlim, Suudi'ye varınca nefes alacağı bir ortamı bulduğunu düşünmüş ama orada Suudi'nin kapanına düşerek hedefinden uzaklaşmış hatta kimi zaman hedefine tam zıt yönde faaliyet göstermeye başlamıştır.

Bu konuda en talihsiz âlimler, Suriye âlimleri, onlardan sonra Irak ve Mısır âlimleridir. Her üç ülkedeki ulusalcı sosyalist rejimler, Suudi ile işbirliği içinde çalışarak sözü edilen avcı-kapan tuzağına düşürülmüştür. Suudi'nin bu işbirliği hadisesinden hiçbir Suud

kralı istisna görünmemektedir. Bu konuda yapılan istisnalar, hakikatin tüm boyutlarını bilmemekten kaynaklanmaktadır.

Öyle anlaşılıyor ki uluslararası sistem Arap İslam dünyasında aleyhlerindeki değişimi gerçekleştirecek en etkili güç olarak İhvan-ı Müslimin'i görmüş, Suudi Arabistan'a İhvan'ı etkisizleştirme vazifesi yüklemiştir. Suudi Arabistan, bu vazifeyi özellikle sağlam bir İhvan eğitiminden geçmeyen Suriye ve Irak İhvan âlimleri üzerinden icra etmiştir.

Suudi Arabistan'daki İslamî hareketler incelendiğinde tamamının İhvan-ı Müslimin fikriyatını Vehhâbilikle bütünleştirme şeklinde vücut buldukları ve Suudi yönetiminden himaye gördükleri anlaşılmaktadır.

Samimi muvahhid âlimler, Suudi himayesini bir imkân olarak değerlendirmiş; pratiği önceleyen İhvan akidesini teorik ve yanıltıcı muvahhitliğe Suudi'nin yönlendirmesiyle eğilim göstermekte büyük bir vebal görmemiştir. Ancak bu yöndeki sapmanın faciası ve İslam dünyasına maliyeti zamanla ortaya çıkmış; bu âlimler Vehhâbiliğe olan ilgilerini kaybetmeden Suudi Arabistan'la yollarını ayırma ihtiyacı duymuşlardır.

Bunun için Suudi Arabistan tarihinde ilk kez İslam hareketleri bir bütün olarak Suudi Arabistan'la yollarını ayırmışlardır. Geldiğimiz noktada Suudi Arabistan artık ülkelerinde baskı gören İslam âlimlerini himaye eder görünen bir merkez olma konumundan çıkmış; bir zamanların ulusal sosyalist rejimleri gibi o âlimlere ve İslami hareketlere doğrudan baskı yapan bir ülke görünümüne bürünmüştür.

Bu tablo içinde özellikle geçmişte Suudi yönetimiyle çalışan Sahva ve Sururi hareketi âlimleri Bangladeş ve Mısır misali hapslere atılmıştır. Bu âlimlerin yakın bir dönem içinde idam edilmesi muhtemeldir.

Bununla beraber bu âlimlerin başına gelenler Müslümanları mahzun etse de Suudi Arabistan'ın İslam âlimlerini ve İslamî hareketleri himaye eden bir ülke görünümünden çıkması genel anlamda İslam âleminin lehinedir.

Sürecin devam etmesi, İslam dünyasının benzer bir tuzağa düşmemesi durumunda büyük değişimlere vesile olabilir.